

Články

STAVEBNÍ HISTORIE
PRAŽSKÝCH KINOSÁLŮ

Část I – do vzniku Československé republiky

Jiří Hilmera

Začínáme-li hovořit o pražských kinosálech z hlediska jejich stavební historie, pak jako by se předmět našeho zájmu začal před námi teprve pozvolna vybavovat z mlhy nebo šera. A to nejenom proto, že musíme teprve postupně shromažďovat své informace; sám náš předmět se teprve postupně stává skutečností: plných deset, možná dvanáct let po prvním promítání filmu u nás nemůžeme hovořit o sálu, natož budově zřizovaných záměrně k tomuto účelu. Ať to bylo v červenci 1896 v Karlových Varech a Mariánských Lázních nebo následujícího měsíce v Brně či 18. října 1896 v Praze (v přízemním sále hotelu U černého koně na Příkopech) a potom opakovaně na různých místech, vždy šlo o jednorázově využitě a improvizovaně přizpůsobené sály jiného určení – v hotelích a restauracích.¹⁾ Nejinak se nám jeví, když v prosinci následujícího roku 1897 zařadilo pražské Varieté do svého programu jako pravidelné číslo produkci Amerického biografu. Pávilon Českého kinematografu na pražské výstavě architektury a inženýrství roku 1898 bychom ovšem mohli brát jako první jednoúčelový kinosál u nás; šlo však o zařízení přechodného trvání, o němž nevíme nic bližšího. Nadále pak přibývá filmových produkcí za improvizovaných podmínek v pražských šantánech, Varieté, vinohradském Národním domě a jinde. Legendární Viktor Ponrepo střídá se svými krátkými produkcemi Pištěkovu arénu, sály oblíbených hostinců v Holešovicích, na Žižkově, v Libni, ve Smečkách či Hybernské ulici, na výstavišti či v zahradě smíchovské Klamovky – až 15. září 1907 otevírá první stálý biograf v Praze, své **Divadlo živých fotografií** v domě U modré štiky v Karlově ulici na Starém Městě. Alespoň pro onu stálost působení (až do roku 1950!) položme začátek naší cesty po stavební historii pražských kinosálů právě sem – i když skutečné stavební zásahy tu patrně nebyly veliké a naše informace o nich nejsou ani příliš konkrétní.²⁾

-
- 1) V obecných údajích z české filmové historie se text opírá o publikaci Zdeňka Štáblý, *Data a fakta z dějin čs. kinematografie. I. – IV.* Praha 1989. Za zapůjčení několika dosud nepublikovaných dobových snímků a upozornění na některé časopisecké články děkuje autor panu Lubomíru Břinčilovi.
 - 2) Nejstarší známý půdorys (stavební archiv ObÚ Praha 1) je až z roku 1915, kdy byla další z místností připojena k prostorám kina a došlo také k některým změnám v rozvrhu příslušenství. Východiskem k analýze všech pojednávaných kinosálů byla dokumentace, uložená ve stavebních archivech příslušných obvodních úřadů. Autor zde upřímně děkuje za ochotu, s níž mu bylo v těchto archivech umožněno studium. Dále srov. *Umělecké památky Prahy, Staré Město a Josefov.* Praha 1996, s. 194.

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

*Sál biografu Viktora Ponrepa
v prvním patře domu U modré štiky na Starém Městě
(nároží Karlovy a Liliové ul.); kino vzniklo roku 1907,
plán zachycuje dílčí úpravy z roku 1915*

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Dům U modré štiky (stav z roku 1945)
Foto Archiv hl. m. Prahy

Sál pro 200 osob byl upraven v prvním patře nárožního domu čp. 180-I, který postavil Edvard Rechziegel roku 1905, a zaujímal zde celý uliční trakt, táhnoucí se od nároží podél Liliové ulice. V křídle do Karlovy ulice k němu přiléhala kancelář, z boku na opačném konci „čkárna“ obecnstva s šatnou, ve středním traktu (za chodbou u půlkruhem vedeného domovního schodiště) toalety a komory. Proporce sálu – jak bylo tou dobou obvyklé – byly velmi protáhlé: při šířce 5,57 m činila jeho celková délka téměř 24 m. Z jediného dostupného půdorysu ovšem nevysvítá, kolik z této délky zabíralo stanoviště promítače (nic z plánu nedokládá izolovanou kabinu)³⁾ nebo předpokládaný vyhrazený prostor pro hudbu; nevíme také nic o výtvarném řešení interiéru, který je dnes rozdělen na jednotlivé obytné místnosti.

Po Ponrepově Divadle živých fotografií bylo v roce 1908 otevřeno hned několik stálých biografů, ohlašovaných pod vzletně kuriózními názvy. Prvním z nich byl **Fysograf** Aloise Sladkého v Palackého ulici (čp. 720-II), který zahájil svá představení 25. července. Je to první pražský kinosál, k jehož zřízení máme původní stavební dokumentaci.⁴⁾ Plán, podepsaný karlínským stavitelem Matějem Blechou, ukazuje opět velmi protáhlou místnost (největší šířka necelých 7 m, délka přes 21 m), upravenou ze skladiště v pravém dvorním křídle staršího, dnes již neexistujícího domu. Do sálu se vcházelo zadními dveřmi z domovní chodby, tři východy vedly přímo do dvora. Na svažité podlaze byla umístěna sedadla v osmnácti řadách, v pravém zadním rohu byla na vloženém mezipatře zřízena kabina s promítacím přístrojem – „bioskopem“.

Pod honosným jménem **Grand Théâtre Electrique** zahájilo svou činnost 22. srpna kino v „elegantní divadelní dvoraně“ pivovaru U bílé labutě (hlavním číslem programu byl dramatický snímek V podmořském člunu, po něm následovala komedie Dotěrný manžel – číslo, které „získalo si hlučného potlesku svým povedeným obsahem i skvostným provedením“).⁵⁾ Z půdorysu, zachycujícího ke zboření již určenou budovu před výstavbou dnešního obchodního domu z poloviny třicátých let, zjistíme, že do kina se vstupovalo průchodem v zadním dvorním křídle čtyřkřídlého, původem barokního domu. Sál byl pak umístěn v dalším podélném křídle a jeho šířka byla 7,5 m a délka 28 m. Po levé straně se otevíraly široké průchody do přísálí, kde – jako to bylo pravidlem v podobných sálech smíšeného určení – byly rozestaveny restaurační stoly, jaké stojí ostatně i ve vlastním sále na vzácném dobovém snímku. Vlevo nad sálem vystupovaly z lunet široké klenby jednotlivé balkony lóží; časopisecký článek (výstřižek nezjištěného původu, podle souvislostí snad z roku 1917) hovoří i o lóžích v zadní části sálu.

Právě týden po prvním promítání v sále u Labutě (29. 8. 1908) se otevřel druhý „Grand“ – **Grand Premier Biograf**, pro nějž byl upraven sál restaurace U krále Václava na dnešní třídě Milady Horákové č. 35 (čp. 394-VII). O jeho podobě však neznáme nic než hrubé

3) Závazné předpisy pro stavební řešení kinosálů byly vydány až v roce 1912.

4) Stavební archiv ObÚ Praha 1; plán na „bioskopické divadlo“ byl komisionelně projednán 19. 5. 1908, stavební povolení však bylo vydáno (zřejmě už v pokročilém stadiu prací) až 14. 7. a kolaudace se konala 22. 7. 1908. Zahájení představení bylo ohlášeno v „Národní politice“ 24. a 26. 7. 1908.

5) Stavební archiv ObÚ Praha 1. Srov. „Národní politika“ 26, 21. 8. 1908, č. 230; „Pražský ilustrovaný kurýr“ 1908, č. 232 (23. 8.).

rozměry (cca 10 x 22 m): kino přestalo hrát na počátku padesátých let, jeho prostory byly přestavěny na sklady obchodního domu Letná a v té souvislosti zmizela veškerá starší dokumentace.⁶⁾

Také další kino si vybralo náležitě honosné jméno: **Grand Biograf de Paris**.⁷⁾ Navázalo jím na obdobný název restaurace v domě čp. 509-II v Ječné ulici č. 10. Ve dvoře tohoto domu, postaveného v letech 1901 – 1902, připojil stavitel Josef Procházka roku 1903 zvýšené přízemní křídlo s jevištěm, kde zahájilo svou činnost nové kino 27. září 1908. Nepůsobilo tam však dlouho, protože už následujícího roku se přestěhovalo přímo přes ulici do novostavby čp. 547 (Ječná 15 – U čtrnácti pomocníků), u níž stavitel Jan Voráček zřídil v pravém dvorním křídle sál o rozměrech 15,7 x 6,8 m. V něm byla sedadla v sedmnácti řadách, z toho pět na rovné podlaze, další pak vždy po třech řadách na čtyřech stoupajících stupních; původně plánovaná galerie se nerealizovala.

Také Vinohrady dostaly své **Grand Bio**, které bylo otevřeno 26. listopadu 1908 v sále restaurace U velké Prahy (čp. 171-XII, Francouzská 28). Šlo o původně taneční sál, který roku 1874 zřídil stavitel Jan Troníček v samostatném stavení v zadní části dvora. O případných stavebních úpravách pro nové využití nevíme. Obdobně tomu bylo v případě „prvního českého křesťanského kinematografického podniku **Illusion**“, který byl 5. listopadu 1908 otevřen v bývalém tanečním a ochotnickém sále dnes již neexistujícího pivovaru Na Slovanech (čp. 1396-II, Vyšehradská 47); o obou objektech však ještě uslyšíme v souvislosti s pozdějšími stavebními úpravami.⁸⁾

S programovou orientací na umělecké filmy zahájilo svá představení 15. října 1908 kino **Grand (zase!) Orient** – Krásnou Arelatkou, kterou salonní orchestr doprovázel známými Bizetovými melodiemi. Hrál se v domě čp. 1006-II (Hybernská 18), který v letech 1903 – 1904 postavila stavební firma Václava Nekvasila podle projektu arch. Karla Mottla.⁹⁾ Původně kabaretní sál se nacházel v příčném křídle mezi prvním a druhým dvorem. Šlo o výtvarně hodnotný interiér s bohatou výzdobou secesního charakteru, kde provozu kina dobře vyhovovala celková dispozice s galerií a šesti lóžemi v pozadí sálu, nevýhodou mohla být přemíra světla, pronikajícího jak vysokými okny po obou stranách, tak částečně prosklenou klenbou. Sál byl v dalších letech znovu upravován: už roku 1909 přibýlo sedm dalších lóží, roku 1913 byla rozšířena galerie podle kubismem ovlivněného projektu P. A. Kopetzského. V jejím čele byly čtyři lóže a za nimi pět řad sedadel, po každé straně pak bylo ještě pět bočních lóží. Filmovému provozu sloužil sál do konce roku 1920, pak byl rozdělen na úřadovny, generální rekonstrukce objektu v letech 1993 – 1994 vrátila interiér v podstatě do původního stavu.

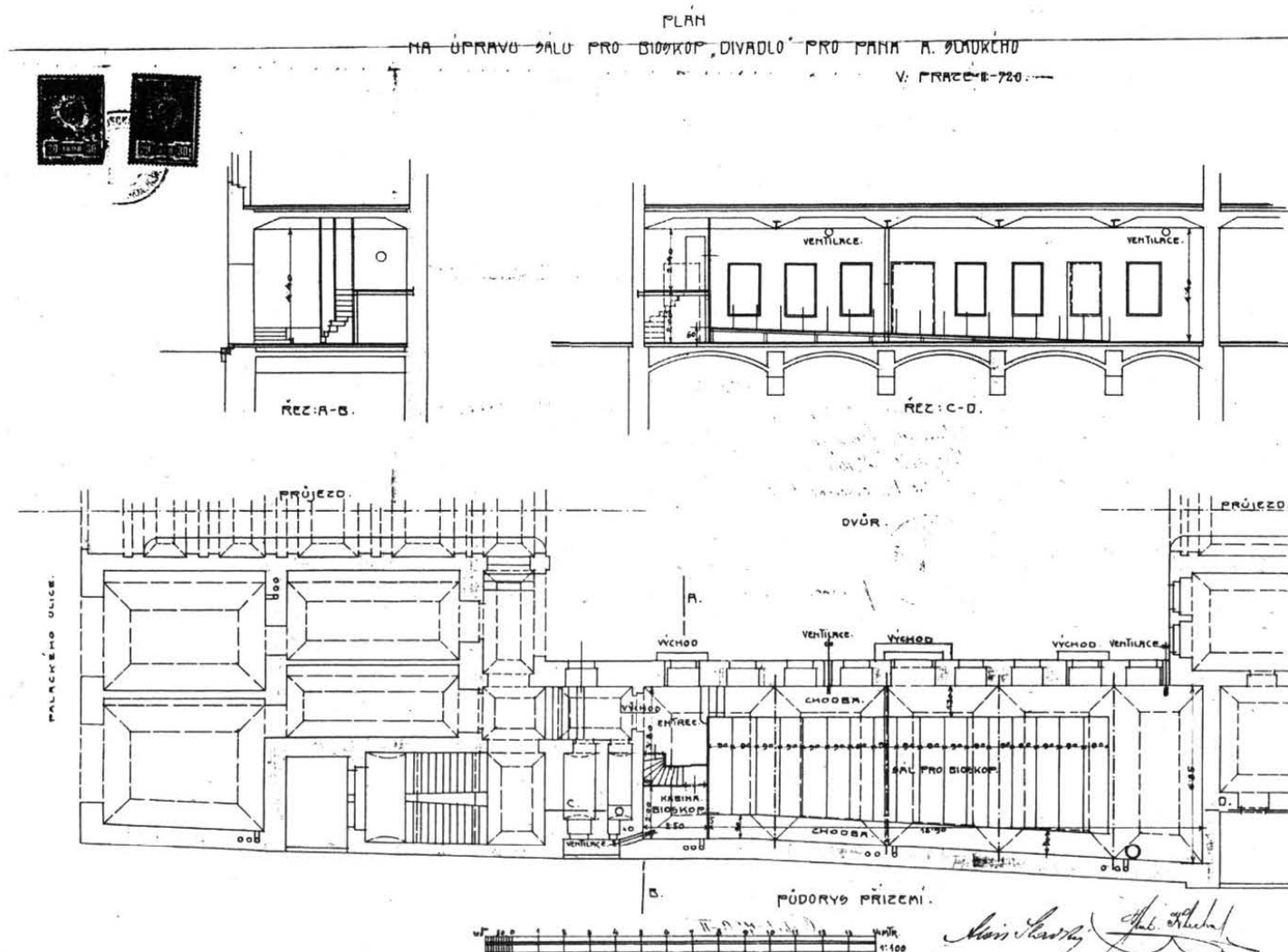
Zdá se, že právě Orient působil ve výtvarně nejhodnotnějšími interiéry ze všech sedmi kin, která v překvapivě rychlém sledu během roku 1908 zahájila svou stálou činnost.

6) Stavební archiv ObÚ Praha 7. Srov. „Národní politika“ 26, 28. 8. 1908, č. 237.

7) Stavební archiv ObÚ Praha 2. Srov. „Pražský ilustrovaný kurýr“ 1908, č. 267 (27. 9.). Ke kinům na území dnešní Prahy 2 viz Miroslav Čvančara, *Kouzelné šero biografů*. In: *Kniha o Praze 2*. Praha 1995, s. 86 – 90.

8) Stavební archiv ObÚ Praha 2.

9) Stavební archiv ObÚ Praha 1. Srov. *Umělecké památky Prahy, Nové Město a Vyšehrad*. Praha 1997, s. 531; „Český svět“ 9, 1912 – 1913, s. 263.

Sál kina Fysograf ve dvorním křídle již neexistujícího domu čp. 720-II v Palackého ul.;
reprodukce plánu od karlínské firmy Matěje Blechy z roku 1908

Hovoříme-li však o stavební historii, je dobře si uvědomit, že stále ještě nešlo o novostavby, projektované jako kinosály, ale o adaptace místností původně jiného určení.

Když se v únoru roku 1909 přestěhoval Grand Théâtre Eletricque od Labutě do hotelu U císaře rakouského (Na Poříčí 5/1076-II), a působil zde pod novým jménem **Grand Théâtre Elite**, nebylo to – zdá se – ani spojeno s okamžitou úpravou sálu v pravém dvorním křídle čerstvé novostavby arch. Josefa Janského. Až v říjnu následujícího roku snížil stavitel Ferdinand Korb podlahu sálu a dal jí mírný sklon.¹⁰⁾ Protáhlý sál byl při šířce 6,6 m dlouhý 28,6 m, v jeho čele bylo 4,6 m hluboké jeviště. Přístupný byl přes předsálí dvěma samostatnými, od provozu hotelu oddělenými portály, nad nimiž se četlo jméno kina, na přilehlých pilířích byly zavěšeny obvyklé vývěsní skřínky; po levé straně sálu byl nouzový východ přímo na dvůr.

Bez podstatných úprav se patrně obešlo, když v přízemním sále na nádvoří domu U modrého raka (na místě dnešního Dětského domu) bylo 25. 9. 1909 otevřeno kino **Kosmos**, 31. 10. 1909 začalo v horním sále žižkovské Bezovky hrát kino **Pokrok** (majitel Vilém Weiss), 1. 5. 1910 zahájil v libeňském divadle Marie Zieglerové v domě U Deutschů promítání **Lidový biograf** Fr. Karafiáta anebo v srpnu téhož roku bylo pod stejným názvem zřízeno provizorní kino v Lidovém domě v Hybernské ul. – O dalších osudech dvou z těchto kin bude ještě řeč. Mezitím však došlo k události, která znamená významný mezník ve stavební historii pražských kinosálů.

Od roku 1907 budoval stavitel Václav Havel na rozsáhlé parcele mezi Vodičkovou a Štěpánskou ulicí velký palác, nazvaný v průběhu stavby **Lucerna**.¹¹⁾ Tam se v prostorách prvního a druhého patra připravoval divadelní sál, zamýšlený původně jako působiště Studia Národního divadla. Z toho však sešlo a v poslední fázi výstavby byl sál upraven pro filmové promítání, které tu bylo slavnostně zahájeno 5. 12. 1909. Sál byl tehdy proti dnešnímu stavu o něco užší – kromě čelního balkonu tu byl boční balkon jen na levé straně. Výzdoba se držela ve střízlivých mezích geometrické secese, snad jen opona před promítacím plátnem kombinovala secesní styl s klasicistně rokokovou inspirací. Nad poslední řadou čelního balkonu byla zřízena kabina se dvěma promítacími přístroji a pod ní lůžová sedadla. Kapacita sálu byla kolem 660 míst. – Dnešní podobu dostal kinosál během přestavby, zahájené v roce 1913.¹²⁾ Celá dispozice dostala symetrický tvar připojením pravého balkonu, rovné překlady nad trojicemi polí bočních balkonů se změnila na půloválné oblouky. Sál dostal klasicistně neorokokovou štukovou výzdobu s velkými oválnými medailony na stropě i menšími na vyšíkmených pásích pod ním a parapetech balkonů. Kapacita kina se zvýšila asi o 200 míst, naproti tomu původní, pro divadelní provoz dimenzované orchestřiště se zmenšilo (hrávalo tu pak 8 – 12 hudebníků). Významně se rozšířilo předsálí se šatnami a bufetem a místo dřívějšího stísněného schodiště byl zřízen monumentální nástup dvěma schodištními rameny od křížovatky pasáží.

10) Stavební archiv ObÚ Praha 1.

11) Srov. „Kinematografický věstník“ 1, 1917, č. 7 (1. 5.); Z. Š t á b l a, c. d., s. 162 – 163; Václav M. H a v e l, *Mé vzpomínky*. Praha 1993, s. 368 – 373.

12) Celá přístavba byla dokončena až roku 1921, pro zahájení provozu v rozšířeném sále chybí přesnější data; snímek sálu už v novém stavu viz „Kinematografický věstník“ 1, 1917, č. 7 (1. 5.).

*Divadelní sál v někdejší pivovare Bílá Labuť,
kde se konala pravidelná filmová představení od srpna 1908;
reprodukce dobové pohlednice*

Tak okázalá úprava nově postaveného kinosálu – už v první fázi určenému plně svému účelu a tím držícího primát mezi jinými sály toho druhu v Praze – jasně signalizovala, že biografy se už prosadily jako svébytná složka ve společenském životě rozvíjejícího se velkoměsta. Co se týče dispozičního řešení, nezaprou ovšem kinosály svůj původ z divadelních hledišť. A jestliže tou dobou divadelní teoretici kritizovali konvenční řešení divadelních interiérů s jejich lóžově/pořadovým uspořádáním (např. při soutěži na projekt vinohradského divadla roku 1902 hovořil kritik a teoretik K. B. Mádl o „lóžové falši“), jeví se zřizování bočních balkonů ještě protismyslnější v kinosálech, kde jsou boční pohledy na plátno zvlášť nevýhodné (a připomeňme si, že v tehdejších protáhlých kinosálech platila za nejlepší místa s nejdražším vstupným sedadla v posledních řadách). Cítíme však, že ke slovu tu přicházely motivy, související právě s rolí kina ve společenském životě. Jak již bylo jinde upozorněno,¹³⁾ začalo tou dobou „patřit k dobrému tónu chodit do biografu“. Pro leckterého diváka stálo tedy možná zato posadit se na viditelné místo i za cenu toho, že sám bude vidět zkreslený obraz.

13) Srov. Ladislav Pištor, *Filmoví návštěvníci a kina na území České republiky*. „Iluminace“ 8, 1996, č. 4, s. 40; Miroslav Čvančara, *Z historie žižkovských biografů*. In: *Kniha o Praze 3*. Praha 1995, s. 94 – 98.

Výše jsme se zmínili o orchestřišti v sále Lucerny. I tento prvek převzaly kinosály z divadelní architektury – a jeho existence v nich byla zcela organická po celou éru německého filmu, kdy kapelníkem vybraná čísla z populárního repertoáru dotvářela atmosféru předváděných scén. Kino Lucerna však bylo vybaveno i technickým přístrojem k imitování zvuku bouře, jízdy vlaku nebo vodopádu.

Krátce po otevření Lucerny následovala další novostavba – samostatná budova, postavená v areálu žižkovské „Stabenky“ (čp.70-III, Husitská 24, podle plánů arch. Karla Maška, datovaných 30. 5. 1910¹⁴⁾). Zde zahájil 4. září svá představení **Bioskop Františka Ponce**. Filmy se zde už dávno nepromítají, sál sloužil dlouho jako skladiště, ale zajímavá budova dosud stojí – i když už ve značně sešlém stavu. Do slepé uličky u železničního přemostění se obrací třemi oblouky lodžie, v níž stoupají dvě ramena schodišť ke zvýšeným podestám před krajními vchody. Poutavost exteriéru zvyšuje pilastrové členění, nízký štít stupňovitého obrysu (původně se jménem kina) či perlovcové lemování oblouků i říms; nástupní schodiště kdysi působivě rámovaly majáčky lamp na pilířích nálevkovitě vytočených parapetů. Za předsálím s pokladnou, šatnami a bufetem vedly dva vchody do sálu rozměrů 24 x 12,5 m, kde na svažité podlaze byla sedadla ve 26 řadách – převážně po 19 se střední uličkou, přičemž z nákresu se zdá, že prvních deset řad (čili levnější místa) byla vybavena lavicemi a teprve v dalších řadách byla lepší sedadla. V pozadí sálu pak byly lóže: po dvou v každém rohu a dvě uprostřed, pod promítací kabinou se dvěma aparáty. Před promítacím plátnem leželo mírně prohloubené orchestřiště na ploše 5 x 2,45 m.

Jestliže otevření kina Lucerna v přepychovém paláci uprostřed pražského centra vyjadřovalo zařazení filmových představení mezi kulturní a společenské potřeby vyšších městských kruhů, značí novostavba Poncova kina začátek soustavné výstavby stálých kin v okrajových čtvrtích a jejich orientaci na širší lidové vrstvy, orientaci spojenou i s osvětovými programy zainteresovaných politických a vzdělávacích organizací. Oběma naznačenými směry se nesl nápadně živý ruch ve zřizování nových kin od počátku druhého desetiletí až do prvních válečných let.

Nevíme bohužel, jak byl řešen dřevěný pavilon na ovocnicko zahradnické výstavě, kde Jan Kříženecký provozoval své **Grand Royal Bio de Prague** v září a říjnu 1910, ani jak byl zařízen první sál kina **Louvre** na Národní třídě, které působilo od poloviny roku 1911 do května 1916 ve výstavném domě na tehdejší Ferdinandově třídě (čp. 116-II, Národní 20, stav. Fr. Buldra, 1902 – 1904). Roku 1912 přestavoval stav. Robert Pařízek dům čp. 359-I na rohu Perštýna a Martinské ul. Nevíme docela přesně, jakými změnami procházel původní záměr během prací; kolaudační zápis z 28. října 1915 však konstatuje, že původně projektované příčky v suterénu nebyly provedeny a „mítnost ponechána byla v jedné prostore, jež označena jest za hlediště kinematografu. Podlaha této místnosti jest sklonitá se spádem 2 m v některé části.“¹⁵⁾ Zde tedy působilo kino **American**. – Nově byl adaptován „sál pro bioskop“ v domě **Na Knížecí** podle plánů Karla Hermana z března 1912, ukazujících místnost o rozměrech 18,3 x 10 m, v pozadí s balkonem rovného čela, do něhož byla vpravo vestavěna promítací kabina.¹⁶⁾

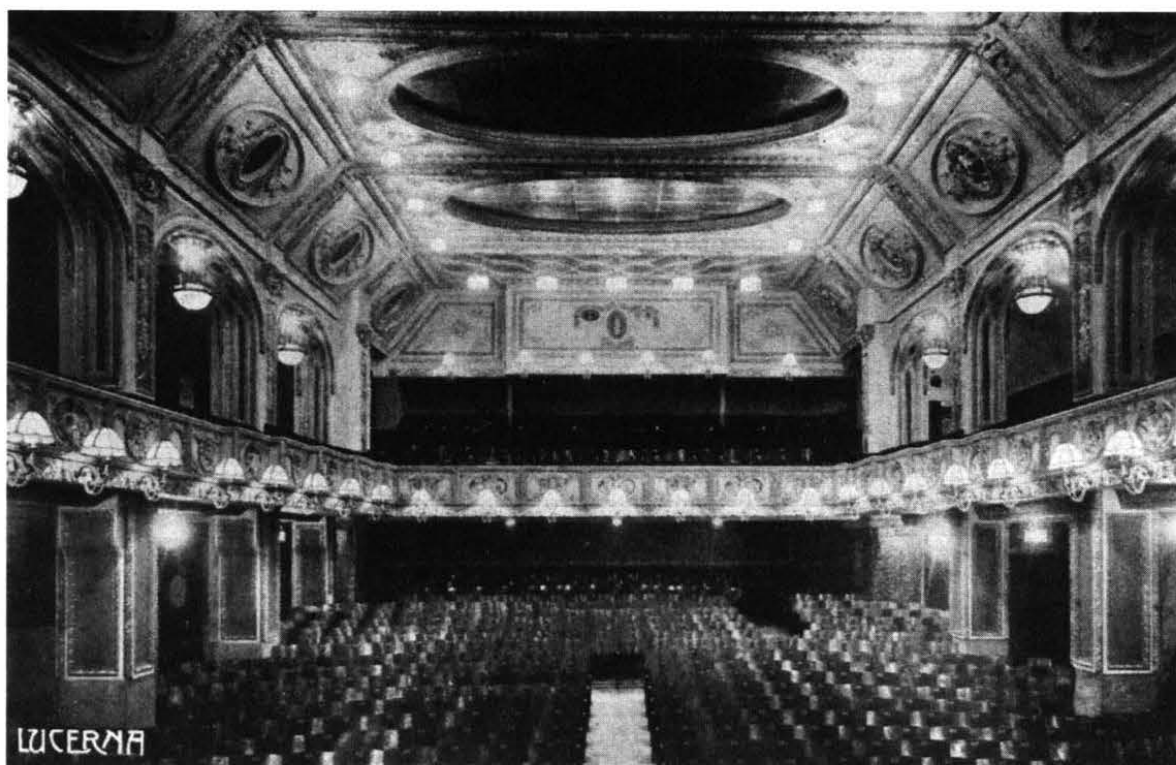
14) Stavební archiv ObÚ Praha 3.

15) Stavební archiv ObÚ Praha 1.

16) Stavební archiv ObÚ Praha 5.

*Průčelí hotelu U císaře rakouského (Na Poříčí 5/1076-II) s portálem kina Grand Théâtre Elite;
reprodukce nákresu z roku 1910 (stavitel Ferdinand Korb)*

*Interiér biografu Lucerna – stavitel Václav Havel;
snímek z doby před rokem 1917*

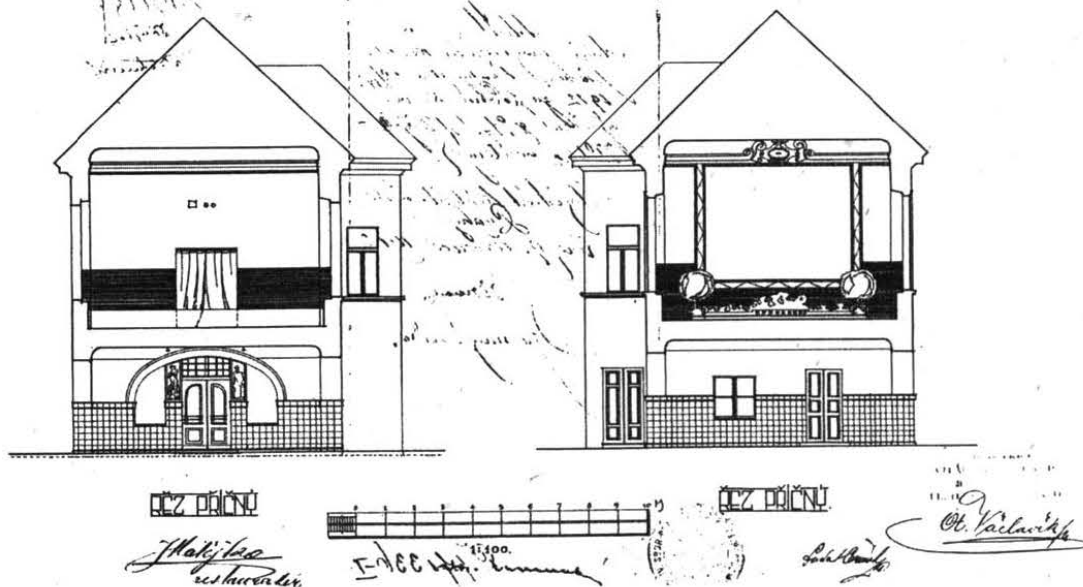
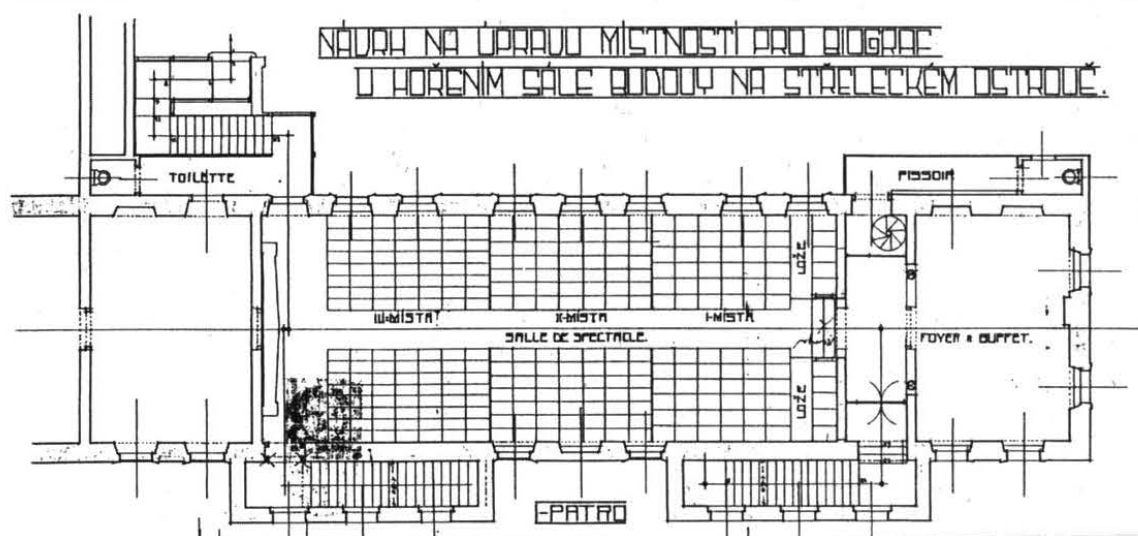
Nové kino vzniklo na Střeleckém ostrově v prostředí, spjatém už odedávna se zábavami a zřizováním staveb tomu sloužících.¹⁷⁾ O střeleckých slavnostech jsme zde informováni už od konce 15. století; roku 1811 si střelci postavili hlavní empírovou budovu podle plánů Josefa Zobela, postupně vznikala další zařízení pro pohodlí návštěvníků i pro umístění atrakcí. Roku 1912 byl horní sál hlavní budovy upraven pro promítání filmů v kině **Helios**, jehož majitelem byl Ludvík Čermák.¹⁸⁾ Adaptace podle projektu arch. Otakara Václavíka byla povolena 9. 7. 1912, kolaudace upraveného sálu se konala 27. 10. téhož roku. Na ploše 8 x 20 m tu bylo umístěno 282 sedadel ve dvaceti řadách, oddělených střední uličkou (od deváté řady na stoupající podlaze), za nimi lóže – pokud souhlasíme s označením, které nápis na plánech dává řadě dvakrát pěti sedadel u zadní stěny, oddělených od ostatního prostoru hlediště prostým zábradlím. Novými přepážkami byla na galerii zřízena promítací kabina, přístupná po železném točitém schodišti. Obecenstvo vstupovalo z přízemního vestibulu vpravo do šatny a odtud po schodišti v pravém rizalitu hlavního průčelí do předsálí. Sál dostal novou výzdobu s geometrickosecesním rámováním projekční plochy, završené dekorativní kartuší; pod plátnem ukazuje projekt malou dekorativní „zahrádku“ s ozdobnými stromky po stranách, ale – ve světle dobových zvyklostí překvapivě – žádný vyhrazený prostor pro hudbu.

17) Srov. *Umělecké památky Prahy, Staré Město a Josefov*. Praha 1996, s. 259 – 260.

18) Stavební archiv ObÚ Praha 1.

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Úprava sálu kina Helios
v empírové restaurační budově na Střeleckém ostrově;
reprodukcce plánů arch. Otakara Václavíka z roku 1912

Celkovou novostavbou toho roku bylo žižkovské kino **Pokrok**, které se přestěhovalo z dřívějšího sálu do samostatného domu.¹⁹⁾ Projektantem byl arch. Zdeněk Frič, jakož první plány nesou datum 6. 11. 1911. Stavělo se však podle pozměněného projektu, datovaného únorem 1912, kolaudace se konaly postupně 10. 7. 1912 a 27. 7. 1913, 13. 8. 1913 pak bylo Vilému Weissovi uděleno povolení k předvádění filmů v nových prostorách. Hrál se v jednopatrové budově, obrácené do Štítného ulice pětiosým klasicistně secesním průčelím, nad nímž mnohoúhle zalamovaný štít mezi atikovými křídly nesl štukovou desku s nápisem Kinematografické divadlo. Architektonicky zdůrazněný portál v ose přízemku sloužil se dvěma dalšími vpravo od něho jako přímý východ ze sálu na ulici, ale vstup byl portálem v levé ose do úzkého předsálí, v jehož zadní polovině stoupalo podél pravé stěny schodiště na balkon. Sál měl podstatně vyrovnanější proporce než jiné kinosály té doby – šířka 12 m, délka 20,2 m. V přízemí se svažitou podlahou bylo osmnáct řad sedadel, rozdělených střední uličkou na oddíly vždy po deseti místech. Na stupňovitě řešeném balkoně byla sedadla opět po 2 x 10 místech v pěti řadách, jejichž konce se vytáčely mírnými oblouky. Tento tvar kopírovalo i čelo balkonu, přecházející tak do krátkých bočních ramen, obsahujících vždy jednu lóži. Za balkonovými sedadly pak byly dva svažité stupně určeny pro stojící diváky. Vysoko na zadní stěně byla zavěšena promítací kabina, jejíž strop prorážel vrcholem ploše půloválné klenby až do prostoru podkroví. – Na rozdíl od promyšleně řešeného interiéru kina Pokrok vznikl dejvický biograf **Bruska** spíše nenáročnou improvizací.²⁰⁾ Při domě čp. 317-XIX, který začal stavět na Dejvické třídě v květnu 1912 stavitel Václav Syrový, se plánovalo v zadní části dvora přízemní stavení s ateliérem a dílnou; ještě počátkem srpna 1912 však bylo rozhodnuto zařídit zde proti původnímu záměru nedělený kinosál. Jeho úprava byla zcela prostá, rozměry činily 10 x 16,2 m; přesto sloužil svému účelu uspokojivě ještě v šedesátých letech (roku 1963 se rekonstruovala jeho pokladna), dnes je opuštěn v zanedbaném stavu a prohlídce nepřístupný. – Konečně na sklonku roku se znovu vrátila filmová představení do sálu U Labutě na Poříčí, když ve zdejším divadelním sále zahájilo svou činnost kino **Labuť**.

Na vznik nových kin neobyčejně bohatý byl rok 1913. – Monumentální záležitost představovalo **Passage Bio**, zřízené v obchodním paláci, budovaném od jara 1912 podle projektu arch. Františka Weyra; jeho zahajovací představení se konalo 26. 4. 1913.²¹⁾ Úprava sálu spojuje historizující inspirace se secesní dekorativností. Strop nad dvoutážovým interiérem rozměrů 24,3 x 12,8 m podpírají široce rozklenuté oblouky, otevřené do přilehlých bočních prostorů, projekční plochu rámuje portál, v němž sloupy s dekorativními hlavicemi nesou zvlněné kladí, všechny články pokrývá štukatura zlacených ornamentů i bílohnědových figurálních reliéfů. Před plátnem bylo opět zřízeno prohloubené orchestřiště. V přízemí, rozděleném podélnou i příčnými uličkami, dostalo 24 řad obloukový tvar, v 10. – 16. řadě rozšířený i do bočních prostorů na samu mez

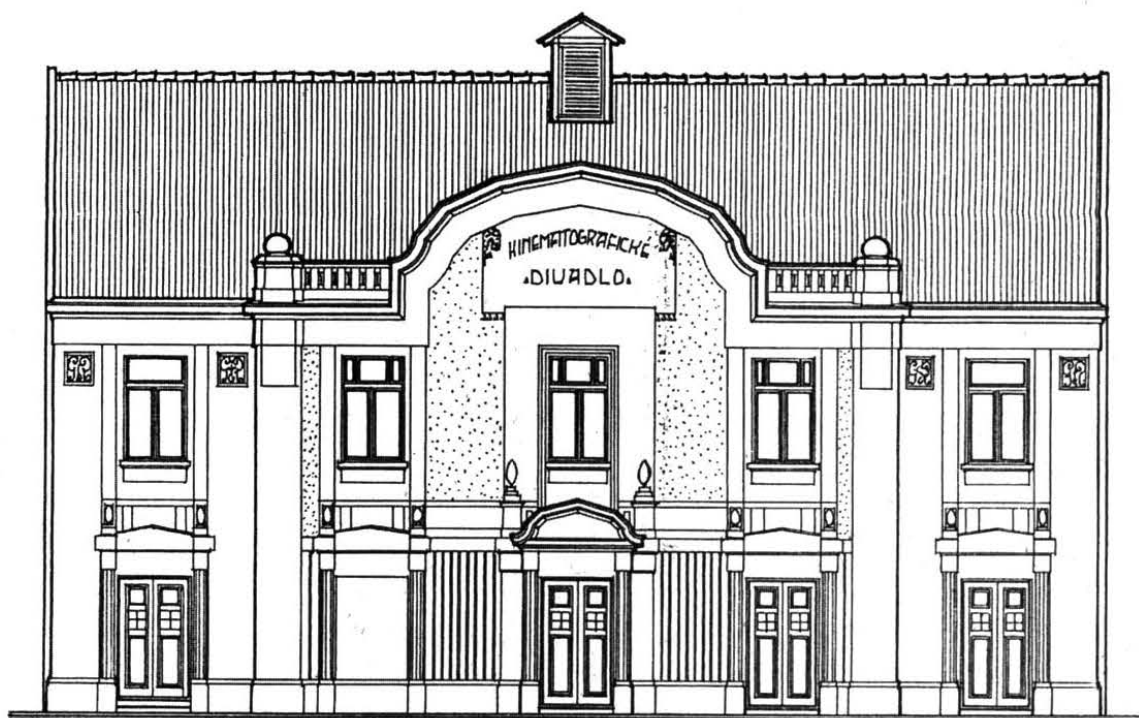
19) Stavební archiv ObÚ Praha 3. Roku 1949 bylo kino zrušeno a v budově zřízen ateliér krátkého filmu.

20) Stavební archiv ObÚ Praha 6.

21) Čp. 840-II, Václavské nám. 5. Stavební archiv ObÚ Praha 1. Srov. „Český svět“ 9, 2. 5. 1913; „Kinematografický věstník“ 1, 1917, č. 7 (1. 5.). Sál byl pečlivě opraven v roce 1994 a slouží dnes převážně kabaretnímu provozu.

ILUMINACE

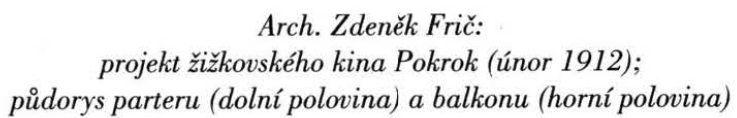
Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Arch. Zdeněk Frič:
projekt žižkovského kina Pokrok (únor 1912);
fasáda a podélný řez

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

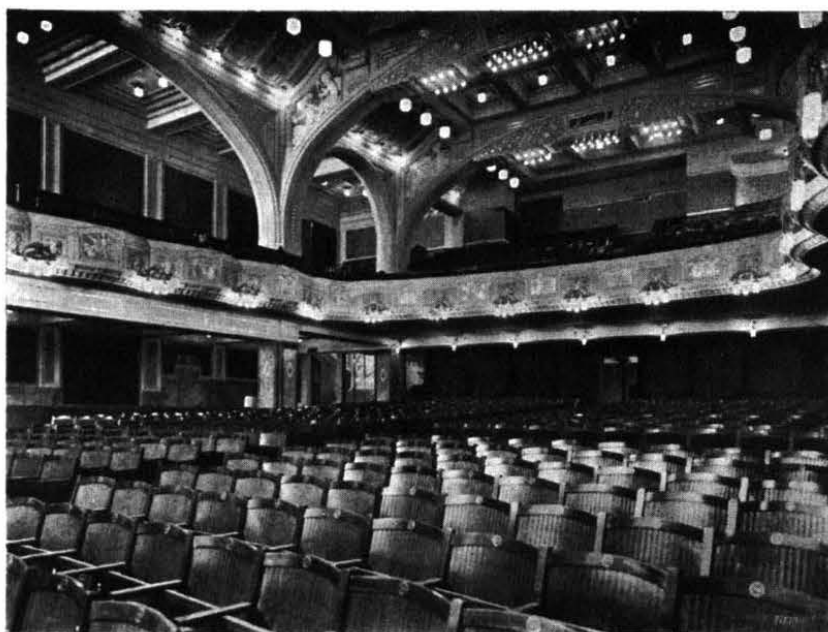

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

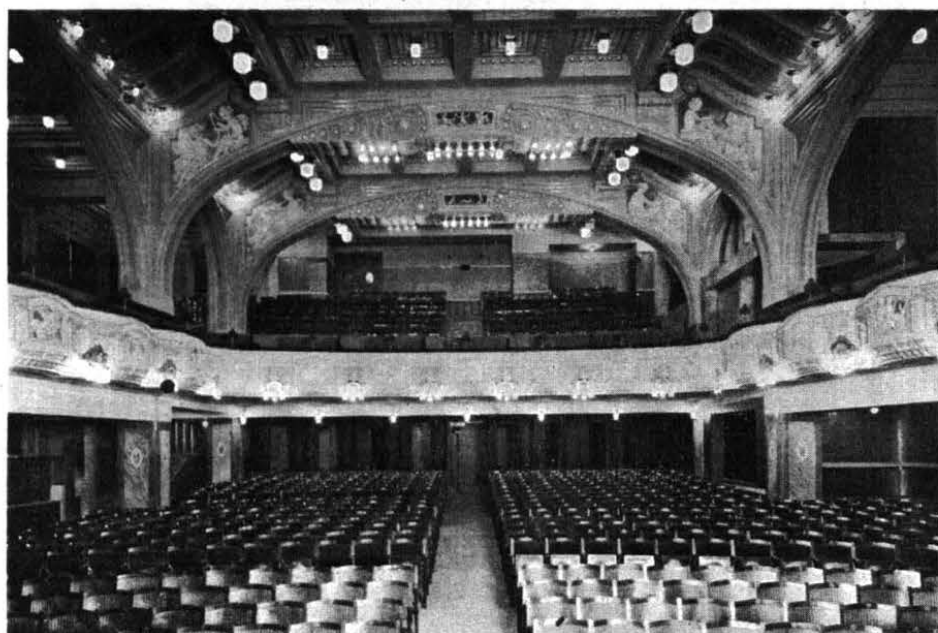
Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

*plány kina Passage na Václavském nám. 5/840 (říjen 1911);
půdorys parteru (levá polovina) a balkonu (pravá polovina)*

PASSAGE BIO, VÁCLAVSKÉ N. 11.

výhledu mezi nosnými pilíři; počet sedadel zde činil 2 x 13. Za poslední řadou křesel bylo celkem osm čelně orientovaných lóží, každá pro čtyři osoby. Obdobně orientované lóže (pět, každá pro pět osob) byly umístěny hned za čelním parapetem balkonu, v jehož dalším oddílu pak stoupalo sedm střední uličkou dělených obloukových řad křesel (vždy 2 x 10 – 11, poslední řada redukováná). Až potud vedl projektanta ohled na racionální řešení s cílem vytvořit v sále optimální divácké podmínky. Za dalším už cítíme jednak výtvarně motivovanou snahu o vzdušné propojení jednotlivých komponent složitého interiéru, ale i zájem na dosažení maximální exploatace daného prostoru, jemuž ostatně nahrávalo naladění té části obecnstva, která přišla do kina především na společenskou sešlost. Je tu řeč o lóžích na bočních balkonových ramenech, kde seděli diváci v podstatě bokem k promítanému obrazu a ten se jim jevil tím zkreslenější, čím blíže k němu byla jejich lóže. Úplně špatný výhled pak byl z lóží zřízených ještě ve zvýšené druhé řadě; ovšem na druhé straně – ve dvojicích, které se sem uchýlily (na rozdíl od ostatních to byly lóže dvoumístné), se mohl nerušeně věnovat jeden druhému, a i toto byl důvod, proč se chodilo do temných kinosálů. Nevýhodě horšího výhledu z bočních míst ostatně projektant do jisté míry čelil tím, že půdorys balkonu se směrem k plátnu šikmo rozevíral.

Byla už řeč o biografu, který působil od roku 1908 pod jménem Illusion v původně tanečním sále pivovaru Na Slovanech. Nyní byla k promítání upravena zahradní veranda při ohradní zdi se sousedním domem čp. 1446, a to podle plánů významného pražského stavitele Alfonse Wertmüllera, datovaných červnem 1913.²²⁾ Šlo přitom o stavbu, povolenou jen jako provizorium na šest let, a její pojetí (nehledě na renomé dodavatelské firmy) takové charakteristice také odpovídalo – jak lehkou dřevěnou konstrukcí, tak nevynalézavostí dispozice. Šlo zase o sál velmi protažený – při šířce necelých 6 m byl dlouhý téměř 24 m. Na výrazně svažité podlaze stoupalo 27 řad po 9 místech (12. a 13. řada byly zkráceny o dvě krajní místa v blízkosti jediných kamen v polovině levé stěny), k zadní stěně sálu přiléhaly čtyři lóže, před plátnem bylo prohloubeno dosti prostorné orchestřiště. Zprava se k sálu připojovala čekárna se šatnou, nad jejímž vchodem se jako jediná ozdoba celého exteriéru zvedal nízký trojúhelný štít s vnitřní ornamentální (patrně řezbovanou) výplní. V tomto novém sále začal provoz kina pod názvem **Bio Imperial** koncem srpna, ale za letních podmínek se promítalo i v přilehlém zahradním kině: v prostoru, zařízeném restauračními stoly a obklopeném oblouky „besídek“ (zřejmě dřevěných mříží s popínavými rostlinami) stála při zdi podél Vyšehradské třídy dřevěná bouda promítací kabiny, na opačném konci byla vztyčena projekční stěna, vpravo od ní vyhrával orchestr v ozdobném altánu, který tu byl zřízen už roku 1888. Celé zařízení se tedy vyznačovalo určitými půvaby (nikoliv bezdůvodně hovoří návěští z 27. června 1914 o „ideálním zahradním biografu“) a už vzhledem ke své poloze na jižním konci Nového Města v bezprostřední blízkosti Podskalí a Vyšehradu si jeho majitel Zdenko Koerber patrně nemohl stěžovat na nezájem publika. Provizorní charakter sálu s prve zmíněnými nedostatky ho však už na jaře 1914 důvodně vedl ke snaze přenést svou licenci do lepší lokality kdesi na Karlově náměstí. Záměr však

22) Stavební archiv ObÚ Praha 2. Alfons Wertmüller postavil např. podle projektu z vídeňského ateliéru Ferdinanda Fellnera a Hermanna Helmera budovu dnešní Státní opery (1885 – 1887).

vyvolal ostrý odpor majitelů kin ve vnitřním městě;²³⁾ zakrátko nato ostatně také vypukla světová válka, a tak další novostavba kina v zahradě Na Slovanech se uskutečnila až po dalších šesti letech.

Jako provizorium (zprvu dokonce jen na tři roky) byla roku 1910 povolena i novostavba **Lido-Bia** v zahradě Lidového domu „na místě dosavadní jízdní“ (na přilehlém rozsáhlém pozemku stávaly do konce 19. století jezdecké kasárna);²⁴⁾ plány novostavby, které dodal arch. Josef Limax, jsou datovány červnem 1913, stavební povolení bylo vydáno 7. 7., již 27. 6. 1914 se povoluje úprava dvora „při nově zřízeném biografu“, v létě 1917 připojil tesařský mistr František Vajtr ke vstupní předsíni malebné závětrí v pozdně secesních, kubismem trochu ovlivněných formách. V sále harmonických proporcí 22,7 x 13 m bylo v parteru s mírně svažitou podlahou místo pro 540 diváků a vpředu snížené orchestřiště v plné šířce sálu. Vzadu za přízemkem byly toalety a komory s transformátorem a akumulátorem; nad nimi pak, na balkonu přímého půdorysu, přístupným po lomeném schodišti z předsíně po pravé straně sálu, šest čelně orientovaných lóží (každá se čtyřmi sedadly na dvoustupňové podlaze) a uprostřed mezi nimi promítací kabína (podle plánu s jediným aparátem).

Dalším kinosálem znamenité funkčnosti a pozoruhodné výtvarné úpravy bylo kino **Minuta**, otevřené 30. 8. 1913 v zahradě vinohradského Národního domu (čp. 820-XII).²⁵⁾

Do značné míry můžeme souhlasit se slovy časopiseckého komentáře, že sál „jest v celkovém pojetí u nás prvním pokusem o umělecké vyřešení kinematografického divadla jak po stránce architektonické, tak i dekorativní“. Projektanta neznáme; jeho řešení však imponuje svou střízlivou účelovostí: Svažitý parter byl rozdělen střední uličkou (jen několik předních řad bylo souvislých), na jeho konci odhadujeme čtveřici čelně orientovaných lóží. Nad nimi byl balkon přímého čela se strměji stoupajícími řadami, z něhož po obou stranách vybíhala krátká ramena, obsahující nejspíše vždy dvojici lóží. Nad balkonem bylo na dvou pilířcích vztyčeno kvádrové těleso promítací kabiny, před promítacím plátnem bylo ohrazeno obligátní orchestřiště. Celý prostor kryla podélná klenba zalamaného profilu. Sál vyzdobil geometricky stylizovanými secesními malbami Jindřich Hlavín – a právě jeho dílo dodalo interiéru onen programově „kinematografický“ charakter. Po stranách projekčního plátna v meandrovém zarámování byly vymalovány dvě alegorické postavy – žena, personifikující Světlo, a muž jako představitel Tmy; obdobně na bočních stěnách byly v obdélných polích pod klenebním výběhem znázorněny labutě pod rozkvetlým stromem a sovy (?) pod hvězdou na noční obloze. Ostatek stěn i stropu pokrývala geometrickými ornamenty dekorativní malba. Roku 1926 byla ke kinu přistavěna dřevěná předsíň se šatnou (arch. Ant. Bradáč) a výzdoba sálu doplněna malbami Josefa Weniga (zpodobení čtyř světadílů, vyobrazení Douglase Fairbankse a Mary Pickfordové). Kino bylo těžce poškozeno za náletu 14. 2. 1945 a roku 1947 zbořeno.

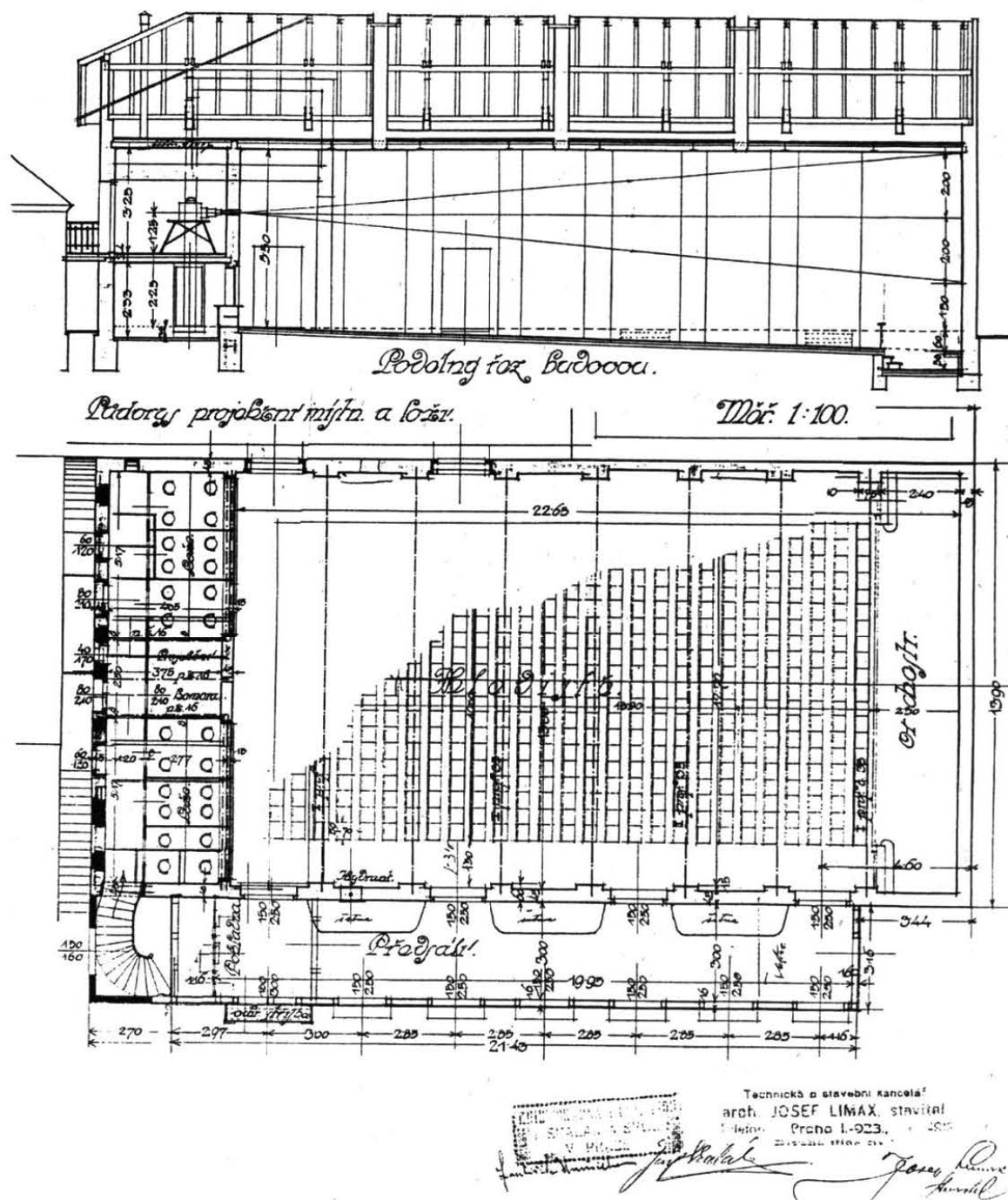
23) Srov. „Kinematografický věstník“ 1, 1917, č. 6 (15. 4.).

24) Stavební archiv ObÚ Praha 1; kino stálo za domy čp. 1028 a 1462 v Havlíčkově ulici, na pozemku přiléhajícím k ulici V Celnici.

25) Stavební archiv ObÚ Praha 2 (dokumentace až od roku 1925); „Český svět“ 10, 1913 – 1914, č. 2 (o zde zveřejněné fotografie se opírá – v některých detailech nutně nejistý – popis sálu); „Český svět“ 22, 1925 – 1926, č. 7.

ILUMINACE

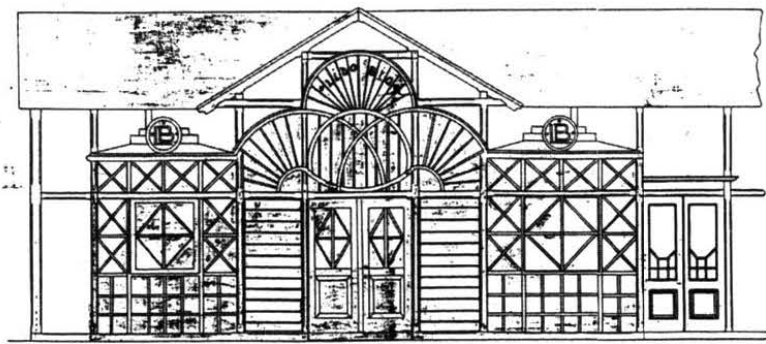
Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

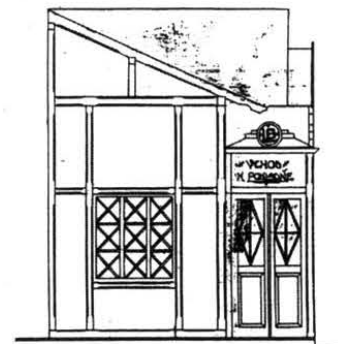
Sál kina Lido-Bio u Lidového domu v Hybernské ul.
v původní podobě z roku 1910; plán J. Limaxe,
podélný řez a půdorys (kombinace parteru vpravo a balkonu vlevo)

NÁVRH ZÁVĚŘÍ
PRO LIDO BIO V PRAZE, r. 1917

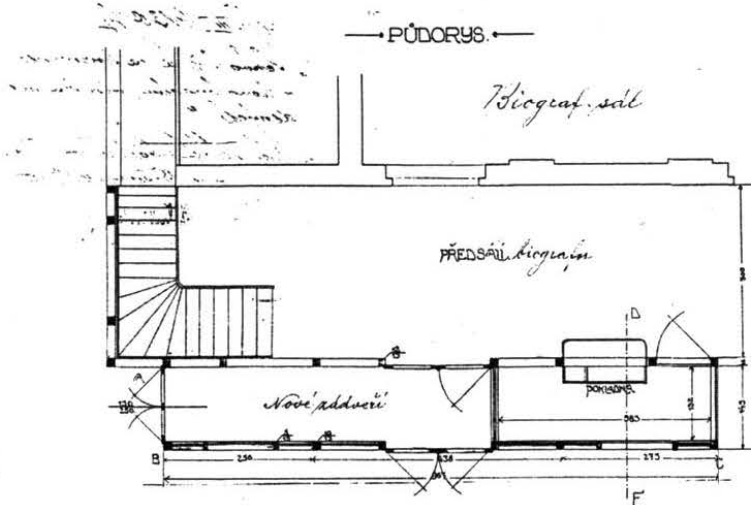
POHLED B-C

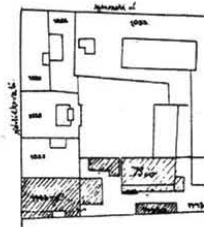
POHLED A-B

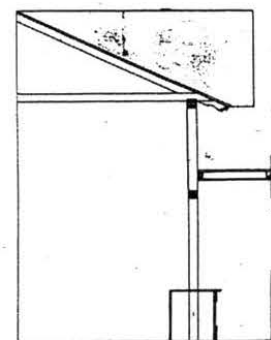
PŮDORYS

SITUACE 1:1440

ŘEZ D-F

Malá

František Vajtr
mistr tesařský

Ozdobný portál závětrí, které zřídil před vchodem do Lido-Bia tesařský mistr František Vajtr roku 1917

*Kino Minuta na Vinohradech,
otevřené na rohu Korunní tř. a Blanické ul. 30. 8. 1913;
projektant není znám, budova zanikla při náletu 14. 2. 1945
Foto Archiv hl. m. Prahy*

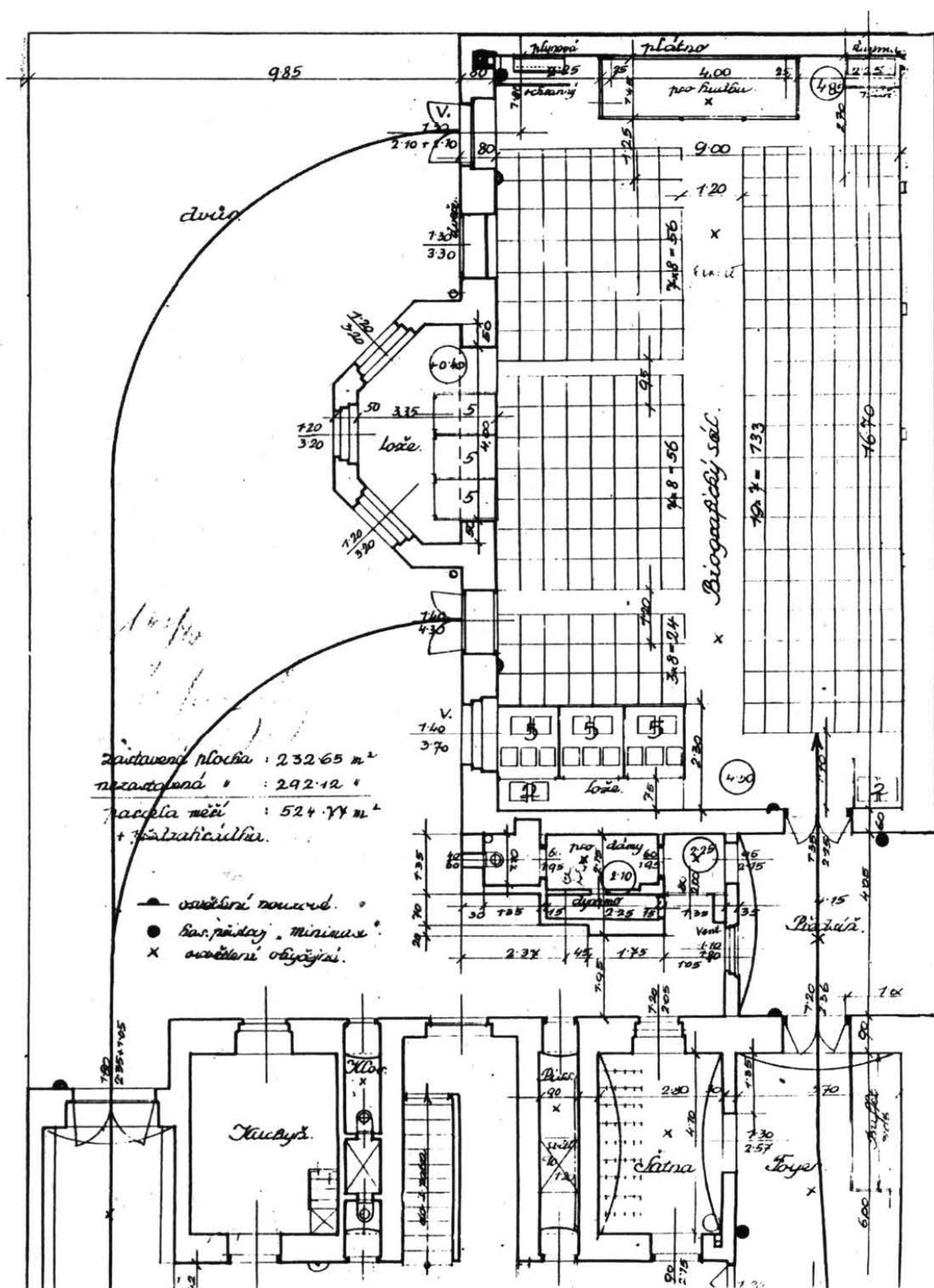
Už na jaře roku 1913 byla dokončena úprava sálu pro kino **Útulek** ve dvorním stavení domu čp. 489-VIII v Libni (ul. Novákových 20).²⁶⁾ Podle plánů arch. Ladislava Kuřáka, datovaných 6. 6. 1912, tu vznikl sál ne zcela pravidelného tvaru o délce 24,6 m a šířce 5,7 m, k němuž se v přední polovině zleva připojoval o 75 cm vyvýšený ochoz (galerie k stání?); bylo zde dvacet řad po osmi sedadlech. Majitelem kina byl František Karafiát (slyšeli jsme už o něm v souvislosti s Lidovým biografem v nedalekém divadle M. Zieglerové), jemuž bylo dáno povolení konat zde filmová představení místodržitelským výnosem z 26. 3. 1913. – Slyšeli jsme také již o kině **Grand Bio**, působícím od roku 1908 v původně tanečním sále při vinohradské restauraci U velké Prahy (čp. 171-XII, Francouzská 28); zde proběhly mezi únorem a srpnem celkové úpravy dvorních stavení v klasicistně secesním stylu podle projektu arch. Františka Jandy.²⁷⁾ Kinosál se přitom mírně rozšířil a bylo mu představeno půlkruhové vstupní závětrří. Na řešení interiéru bez balkonu, s rovnou podlahou, se však patrně mnoho podstatného nezměnilo; teprve v březnu následujícího roku byl schválen projekt nové promítací kabiny, vyzdvižené na ocelové konstrukci. – V Bubenči bylo roku 1913 otevřeno kino **Edison**. V dnešní Šmeralově

26) Stavební archiv ObÚ Praha 8.

27) Stavební archiv ObÚ Praha 2.

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Kino Edison v někdejší tanečním sále domu čp. 130 v Bubenči
(dnes Holešovice, Šmeralova ul. 5);
reprodukcce plánu z roku 1929

ulici č. 5 (čp. 130) tam roku 1894 vystavěl zednický mistr František Veselý třípatrový dům s tanečním sálem ve dvorním stavení;²⁸⁾ ten byl roku 1913 adaptován pro účely kina v souvislosti s jinými úpravami, které v domě prováděla stavební firma A. Zemana a J. Richtery. Až podstatně pozdější plán (z roku 1929, kdy kino patřilo Čs. červenému kříži a hrálo pod jménem **Samarit**) zachycuje nepochybně původní dosti neuspořádané řešení: V přízemním sále o rozměrech 16,7 x 9 m bylo po pravé straně střední uličky devatenáct řad po sedmi sedadlech, vlevo sedmnáct řad po osmi místech; za nimi tři pětimístné lóže a v obou zadních rozích ještě dvě lóže dvoumístné, další trojice pětimístných lóží pak byla zasunuta do pětibokého arkýře po levé straně sálu; před plátnem bylo ohrazené místo pro hudbu na ploše 4 x 1,5 m, v předních rozích jsou na plánu z roku 1929 zakresleny plynové radiátory. Později sloužil sál delší dobu jako skladiště, v roce 1994 v něm byl zařízen kulečnický klub. – Ve Vršovicích, na dnešní Kodaňské třídě, se od roku 1912 stavěl podle plánů Antonína Belady Katolický dům (čp. 61b-XIII, Kodaňská 43b) se zhruba 20 m dlouhým sálem víceúčelového charakteru ve dvorním traktu, v čele s galerií pro orchestr a dvěma lóžemi v každém ze zadních rohů.²⁹⁾ Během stavebních prací se koncepce sálu změnila potud, že byla vynechána hudebnická galerie, vhodná nejspíše pro plesové využití, a mezi lóžemi byla zřízena promítací kabina biografu, známého pod jménem **Pohádka** (plány takové úpravy byly schváleny 12. 11. 1913). Krom toho zde působil ochotnický spolek Bozděch, po válce však byl sál využit pro tiskárnu. – Ve staroměstském **Konviktu** (čp. 291-I, Bartolomějská 11) byl prostorný sál, který v 19. století patřil k předním lokalitám pražského koncertního života. V létě roku 1913 upravil stavitel František Zelníček tento interiér na kino Josefa Tupého. Podobu sálu i vzhled exteriéru ukazuje poměrně názorně několik dobových fotografií.³⁰⁾ Parter na svažité podlaze měl vždy sedm až osm sedadel po obou stranách střední uličky, mělký balkon v pozadí sálu zaujímaly – zdá se – výlučně lóže, lóžová sedadla byla patrně umístěna mezi oblouky arkád i na bočních galeriích. Venku upozorňoval na kino transparentní nápis v dekorativně vysekávaných konzolách markýzy nad vchodem, na jejíchž předních rozích byly zavěšeny nápadné lampy v podobě osmibokých komolých jehlanců. – V hotelu **Savoy**, který postavil roku 1911 stavitel Benedikt v dnešní Keplerově ulici (č. 6/218-IV),³¹⁾ byla 26. 11. 1913 povolena v přízemí uličního traktu úprava kinosálu se čtyřmi lóžemi podle plánu zednického mistra Josefa Všetěčky. Povolení ke hrám získal Rudolf Friesz 11. 3. 1914, kino zde působilo do roku 1917.

Pozoruhodné kino **Kosmorama** vzniklo ve druhé polovině roku 1913 při žižkovském domě čp. 560-XI (Seifertova 51).³²⁾ Projekt „na přestavbu domu k účelům biografickým“, podaný k úřednímu projednání 11. 6. 1913, vznikl v karlínském závodě architekta a stavitele Matěje Blechy a je podepsán arch. Rudolfem Utěšilem, kterého snad můžeme považovat i za pravděpodobného projektanta. Sál o rozměrech 24,85 x 10,5 m zabral na úrovni přízemku a suterénu druhý trakt domu a nové podélné křídlo, ukončené polygonálním

28) Stavební archiv ObÚ Praha 7.

29) Stavební archiv ObÚ Praha 10.

30) Snímky z fondů Národního filmového archivu a Archivu hl. m. Prahy.

31) Stavební archiv ObÚ Praha 1.

32) Stavební archiv ObÚ Praha 3.

*Interiér kina Konvikt na Starém Městě
(čp. 291-I, Bartolomějská 11);
snímek nejspíše z doby nedlouho po převratu roku 1918*

závěrem, v němž bylo plátno, široké něco přes 5 m. V parteru bylo dvacet devět řad po sedmi místech na každé straně střední uličky, existence lóží v zadních rozích sálu a snad i uprostřed zadní stěny není zřejmá: kresba v původních plánech je nejasná, později se jen neurčitě hovoří o jejich zrušení; absence lóží by však byla v té době překvapující. Galerie na úrovni domovního přízemku vyplňovala hloubku druhého traktu. V jejím středu byly za sebou řazené do vestibulu orientovaná pokladna, sklad filmů a u čela galerie projekční kabina. Po obou stranách pak na šikmé podlaze stoupaly pětice sedadel v devíti řadách. Sál zdobily štukatury klasicistně secesního charakteru, prvek moderního komfortu představovalo ústřední topení. Působivým způsobem byl upraven i vchod z ulice s reliéfními majolikovými figurami a názvem kina v kubisticky stylizovaných písmenách. V letech 1957 – 1958 bylo kino, hrající tehdy pod názvem **Obzor**, podstatným způsobem rekonstruováno. Balkon byl přitom vysunut zhruba o metr kupředu a na obou koncích rozšířen o krátká ramena, každé s jednou lóží pro pět osob (ty byly při další adaptaci roku 1977 znovu odstraněny). Jinak však převážnou část balkonu zaujala rozšířená projekční kabina, takže sedadla se omezila na čtyři souvislé řady v jeho popředí. Nově byl řešen boční východ do dvora. Dnes je kino mimo provoz a jeho prostory nepřístupné.

V nesrovnatelně skromnějších podmínkách než v případě Bia Passage byl upraven kinosál na protější straně Václavského náměstí, v domě čp. 780/18, který roku 1898 postavil prosperující pražský stavitel Alois Richter. Dlouhou přízemní místnost v pravém dvorním křídle tohoto domu si vybral podnikatel František Tichý pro zřízení kina, jemuž dal nedávno předtím na Slovanech opuštěný název **Illusion**.³³⁾ Potřebné úpravy byly

33) Stavební archiv ObÚ Praha I.

ILUMINACE

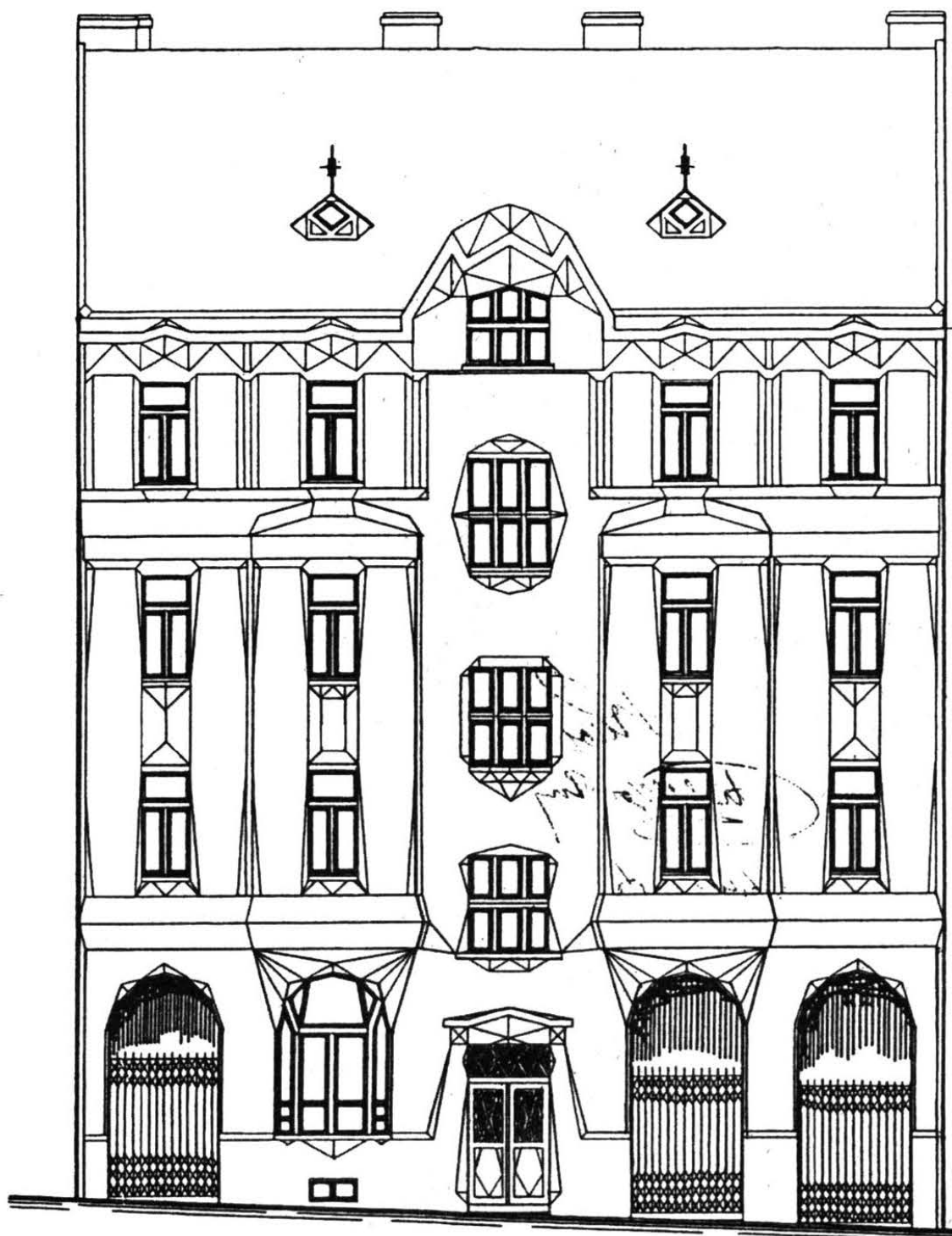
Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

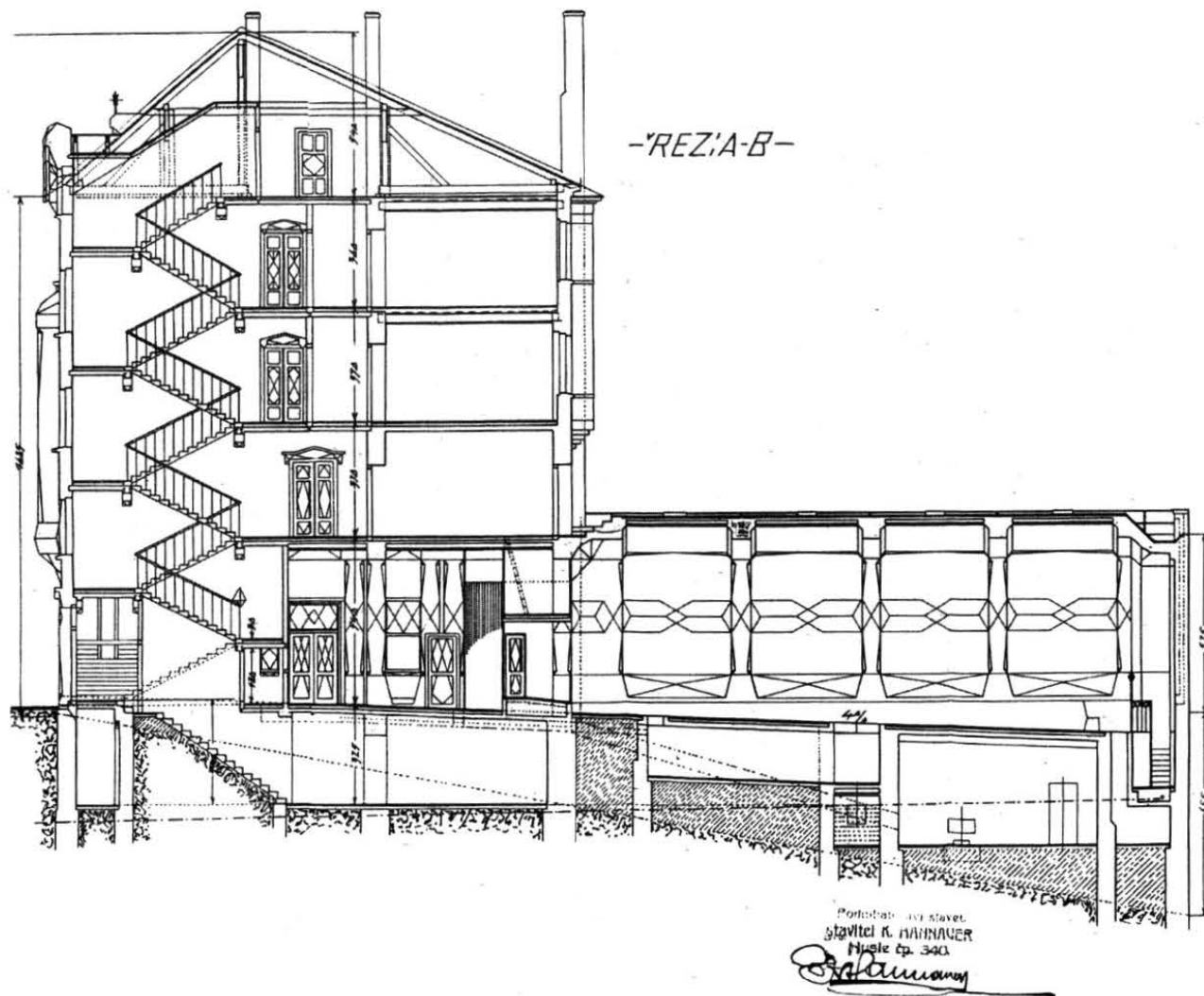
*Pohled do Bartolomějské ulice,
vlevo budova Konviktu
Foto Archiv hl. m. Prahy*

*Půdorys kina Illusion, zřízeného roku 1913 ve dvorním křídle staršího domu čp. 780/18 na Václavském nám.;
úpravy prováděl patrně stavitel Josef Balabán*

*Karel Hannauer:
původní projekt činžovního domu s kinem Morava v Nuslích
(čp. 41-XIV, Boleslavova 13) z března roku 1914;
fasáda*

Karel Hannauer: původní projekt činžovního domu s kinem Morava v Nuslích
(čp. 41-XIV, Boleslavova 13) z března roku 1914; podélný řez sálem

povoleny 23. 12. 1913, prováděl je patrně stavitel Josef Balabán (19. 3. 1914 byl schválen jeho plán na vyřešení přímého vchodu ze zahrady do projekční kabiny). Nový kinosál měl zase neobyčejně protáhlé proporce (přibližně 4,5 x 22 m), diváci seděli ve třiceti sedmi řadách po deseti sedadlech. Pozoruhodně prostorné však byly přidružené místnosti v zadním příčném dvorním křídle – vestibul se šatnou a následující čekárna.

Roku 1914 pokračovala stavba stálých kin také ve vnějších pražských čtvrtích. V jednotlivých fázích poněkud nepřehledným vývojem proběhlo projektování a stavba nulselského činžovního domu s kinem **Morava** (čp. 41-XIV, Boleslavova 13).³⁴⁾ Původní plán stavitele Karla Hannauera z března 1914 ukazuje třípatrový dům s neobyčejně zajímavým kubistickým průčelím toho stylu, jakým např. prosluly jen o něco málo starší domy arch. Josefa Chochola pod Vyšehradem. Tentýž styl uplatňuje projekt také uvnitř domu (schodištní zábradlí, vchody do bytů) a zvlášť výrazně ve vestibulu i sálu kina – s přízdními pilíři, horizontálními pásy, stropními traverzami a záklenky lunet, ostře řezanými do krystalických tvarů. Sál měl být přitom orientován v hloubkové ose parcely a vyplňovat za domem její plochu v plné šíři až k hranici s domem čp. 600 v nynější Křesomyslově (tehdejší Soběslavově) ulici. Jeho šířka měla činit 15 m, délka 18,25 m až k čelu šesti lóží, zasunutých pod mezipatro s projekční kabinou. Překvapivé jsou rozměry projekčního plátna 3,7 x 9 m, orchestřiště je neobvyklé jak svým mělkým, do šířky protaženým půdorysem, tak mimořádným snížením pod úroveň hlediště. Tento projekt nebyl snad ani úředně projednáván; podle stavebního povolení z 22. 4. 1914 postavil K. Hannauer dům na zcela odlišném půdorysu a se zcela odlišnou, podstatně banálnější fasádou, přičemž kinosál zaujal polohu příčného křídla jednak na konci původní parcely, ale navíc ještě na nově získané ploše za levým sousedem. Jeho rozměry teď byly podstatně větší: délka 31,25 m a šířka 10,8 m; dvacet sedm řad bylo asymetricky vedenou uličkou rozděleno na oddíly s deseti sedadly vlevo a sedmi vpravo, dále následovaly dvě řady lóží (vždy čtyři plus tři) a další oddíl pěti sedadlových řad, zčásti narušených vestavěnou projekční kabinou. Před plátnem bylo malé prohloubené orchestřiště pro pět hudebníků. Galerie s dvanácti řadami sedadel a novou projekční kabinou byla do sálu vestavěna až v roce 1924 (opět K. Hannauer), roku 1977 bylo kino celkově rekonstruováno (autorka projektu ing. Mosgauerová; byl přitom zrušen balkon, řady v jednotně pojatém prostoru dostaly výraznější elevaci, gradovanou zejména v oddílu posledních řad).

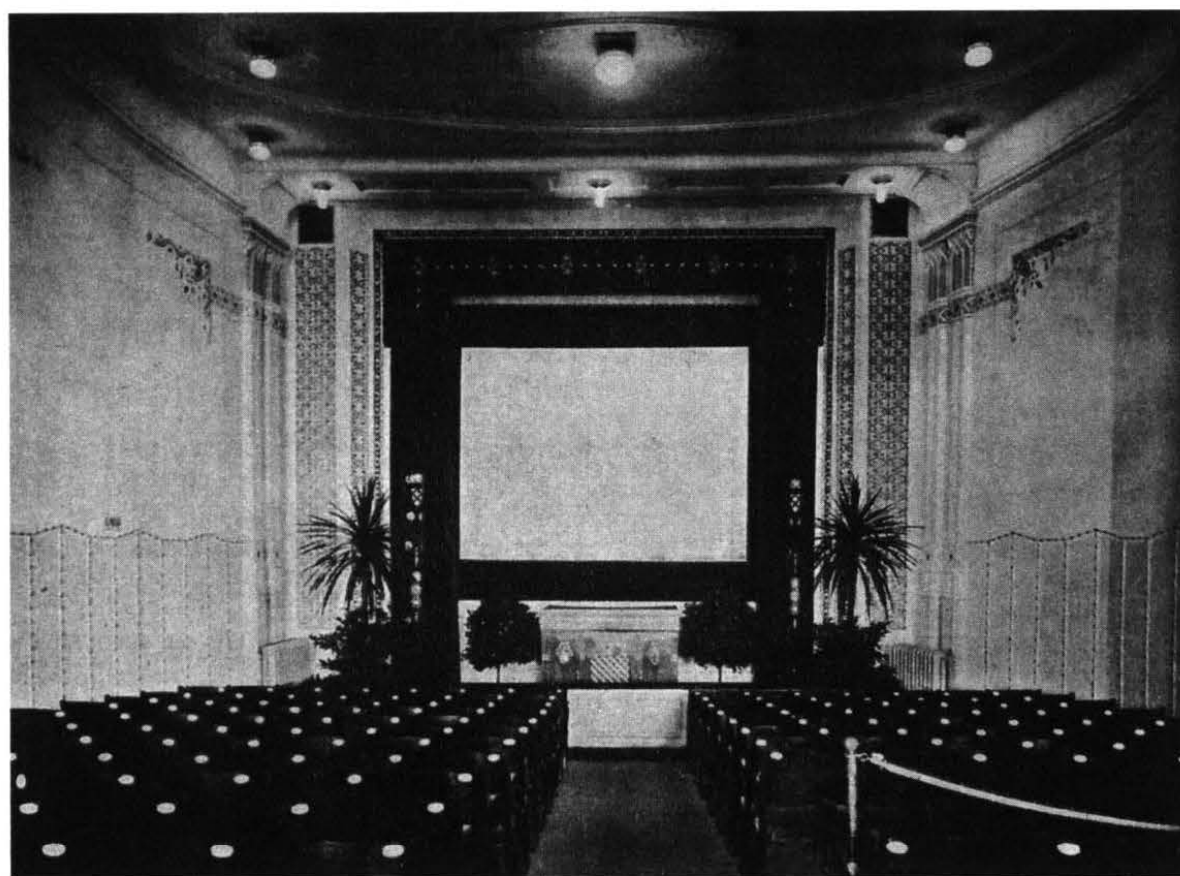
Nedaleko od sebe byla roku 1914 otevřena dvě kina na Smíchově. Vysloveně komorní charakter mělo kino **Sport**, zřízené v domě čp. 1307-XVI (tehdejší Dvořákova ul., dnes nám. 14. října 3) – novostavbě Josefa Sikyty (stav. povolení dáno 3. 10. 1913, změny schváleny 13. 6. 1914).³⁵⁾ Sál byl dlouhý 14 m a široký 9,3 m; přízemí mělo dvacet řad s osmi místy vlevo a sedmi vpravo od střední uličky, v řešení balkonu došlo v průběhu stavby ke změně: původně se na něm počítalo s osmi ve výrazných obloucích vedených řadách, jejichž půdorys mělo kopírovat i čelo balkonu, z něhož na obou koncích měly vystupovat lóže okrouhlého půdorysu (každá pro pět osob), přičemž místo projekční

34) Stavební archiv ObÚ Praha 4.

35) Stavební archiv ObÚ Praha 5; „Český svět“ 10, 1913 – 1914, č. 45.

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

*Interiér kina Sport na Smíchově (čp. 1307-XVI nám. 14. října 3);
arch. Josef Sikyta (1914)*

kabiny bylo vyznačeno v pravém zadním rohu; provedení dopadlo tak, že čelo balkonu dostalo přímý tvar jen se středem, vystupujícím na ploše segmentovém oblouku, řady křesel byly rovné, promítací kabina umístěna vzadu uprostřed a po obou jejích stranách zřízeno po dvou lóžích: vpravo vždy pro šest osob, vlevo po devíti. Sál příjemných proporcí byl velmi vkusně vyzdoben malbou i štukaturou v geometricko secesním stylu, takže chápeme opodstatněnost časopiseckého komentáře, podle kterého sál svým „útulným zařízením a originálním hudebním doprovodem záhy se vepsal v oblibu stále rostoucích davů návštěvníků“. Roku 1951 bylo zrušené kino upraveno na studio dabingu, dnes v něm návštěvníci prožívají kouzla virtuální reality.

Smíchovské kino **Maják** zřídilo na tehdejší Palackého, dnešní Lidické třídě (čp. 310-XVI) nakladatelské družstvo Máj a otevřelo je 14. 11. 1914.³⁶⁾ Projekt, datovaný únorem 1914, byl dílem smíchovského stavitele a obecního funkcionáře Antonína Šimka, přičemž šlo o novostavbu, určenou výlučně pro potřeby nového kina. Její exteriér budí až rozpaky svou antikizující okázalostí (čtveřice dórských polosloupů, podpírajících klasické kladí pod trojúhelným štítem); interiér však byl řešen účelně a zaujme nejedním šťastným detailem. Ve 14 m širokém sále činila délka parteru 16 m, devatenáct řad zde bylo uspořádáno do tupouhle zalomených oblouků – převážně s deseti sedadly po obou stranách střední uličky –, což zlepšovalo pohled na plátno i z krajních míst. Přední část balkonu byla věnována lóžím, přičemž na střední, čelně orientovanou pětici navazovaly po obou stranách dvě boční lóže, u nichž se alespoň pravoúhle uskakujícím půdorysem hledělo zmírnit nevýhody situování. Kupředu pokračující balkonová ramena byla patrně určena pro stojící diváky a zjevně se v jejich případě počítalo s tím, že za levné vstupné se tu poskytují podřadné podmínky. V zadní části balkonu stoupaly na sedmi stupních rovné řady křesel, mezi něž byla vzadu vložena promítací kabina. Co se týče působení nového kina, čtème časopisecký komentář z prvního roku světové války: „Biograf vžil se kupodivu brzy a cele do zájmu pražského obecnstva, poněvadž živě upoutal jeho program: poskytovat věci ušlechtilé poutavé a vzdělávací, pestré a všestranně zajímavé, s heslem, že geniálních moderních vynálezů má býti použito jen ke kulturnímu pokroku, potěše i dobru lidstva.“

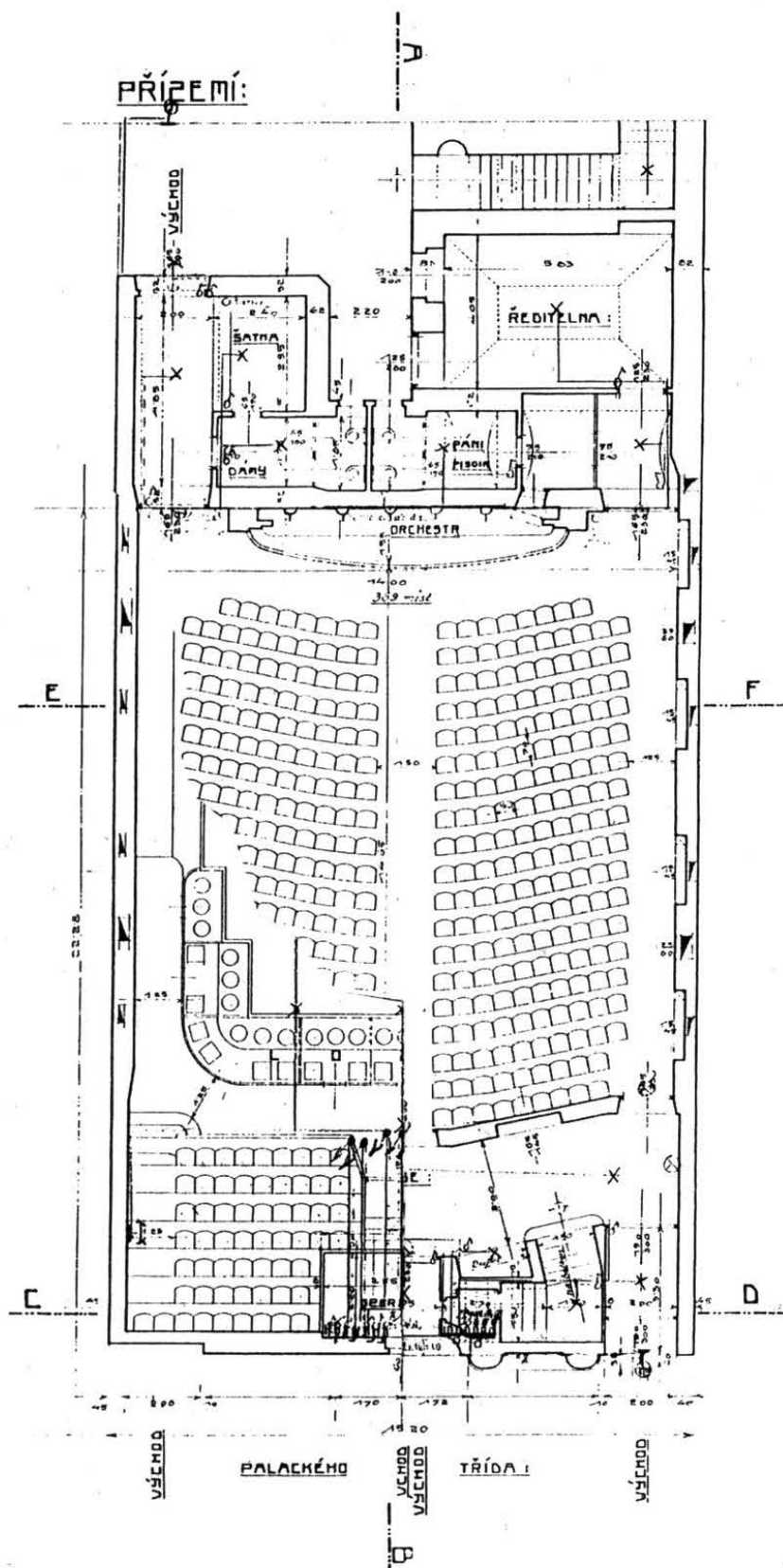
Roku 1914 byl také v Košířích postaven činžovní dům se sálem kina **Lido**.³⁷⁾ Původní stavební dokumentace je nezvěstná, takže jen s rezervou se dohadujeme, že sál se už tehdy zásadně nelišil od podoby, zachycené na zjednodušené perspektivní kresbě, určené k orientaci diváků u pokladny. Podle toho by mělo jít o kino značně prostorné a účelně zařízené: v parteru bylo celkem dvacet šest souvislých řad – s převážně osmnácti místy v přední části a převážně patnácti v posledních šesti řadách, za pilíři, podpírajícími balkon; na tom byly vpředu čtyři frontálně orientované lóže a na postranních ramenech vždy dvě – ve snaze o lepší výhled půdorysně odstupněné; za čelními lóžemi stoupalo pět řad s patnácti, poslední se sedmnácti sedadly. Kino zde fungovalo až do roku 1975. – Podstatně prostším způsobem si zařídil své první kinosály břevnovský Josef Jandáček. Už v roce 1913 pořádal představení v provizorně upraveném sále hostince **Na Královce** (roh Bělohorské), a jen o málo komfortnější řešení přinesl přesun jeho podniku

36) Stavební archiv ObÚ Praha 5; „Český svět“ 11, 1914 – 1915, č. 19.

37) Stavební archiv ObÚ Praha 5.

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Stav. Antonín Šimek:
smíchovské kino Maják na dnešní Lidické třídě (1914);
půdorys (vlevo balkon, vpravo parter)

do adaptovaného zahradního stavení u vlastního hostince čp. 35 (na místě dnešních studentských kolejí Na Kajetánce).³⁸⁾ Kino, které s upřímnou výstižností užívalo názvu **Stodola**, nabízelo v protáhlé místnosti (7 x 22 m) sedadla pro 305 diváků ve dvaceti osmi řadách s uličkou po pravé straně, topilo se kamny v levém předním rohu a jediným podstatnějším příspěvkem pro pohodlí publika byla přístavba malého závětrí pod zdobeně vyřezávaným štítem k pravému boku nenáročně upraveného stavení. Zajímavě však byla zařízena promítací kabina, jejíž okénka neústila jen do sálu, ale i ven do zahrady, kde diváci, usazení kolem restauračních stolů, sledovali filmová představení za letních večerů. Prvně tak poznáváme uspořádání, s jakým se ještě setkáme v pražských kinech podobného rázu.

Dvě nejvýznamnější události ve stavební historii pražských kinosálů z roku vypuknutí světové války nás však vedou do městského centra. Na dolním konci Václavského náměstí stavěl už od roku 1911 Antonín Pfeiffer obchodní palác **Koruna** (čp.864-II).³⁹⁾ Během výstavby byl přijat záměr zřídit v suterénu kinosál, pro nějž vypracoval významný český architekt Ladislav Machoň projekt, datovaný listopadem 1913, další zprávy zaznamenávají dokončování a technické vybavování sálu v polovině roku 1914; z počátků provozu se hovoří o filmu *Golem*, který se tu dával od 29. 1. 1915. Sál měl celkem 466 sedadel, z toho 394 v jednadvaceti řadách výrazně stoupavého parteru, sedmdesát dva pak v lóžích, situovaných tentokrát výlučně v rovných liniích podél bočních stěn. Podobné řešení se opakuje častěji právě u elegantních kin v centru města – jako by projektanti či zadavatelé počítali s mentalitou těch diváků, pro něž navštívit filmové představení znamenalo především „jít do společnosti“ – což v případě Koruny zjevně ovlivnilo i bohaté dimenzování a úpravu „promenoáru“ a předsálí s bufetem.

V obdobných intencích byl koncipován i sál kina **Světozor**, zařizovaný od léta 1914 v paláci České banky na rohu Vodičkovy ulice a Václavského náměstí (čp. 791-II) podle projektu Osvalda Polívky.⁴⁰⁾ Právě v souvislosti s tím došlo k velkému pozdvižení v řadách pražských kinopodnikatelů. Vášnivý protest uveřejnil Kinematografický věstník 3. 7. 1914. Napadl v něm Českou banku, že si tu chce otevřít „zlatý důl“ a zřízením „obrovského kinematografického divadla“ hodlá ubít všechny ostatní pražské biografy. Článek dále dovozuje, že „česká kinematografická divadla jsou i význačným činitelem národohospodářského života a české peněžnictví mělo by jim tudíž při každé vhodné příležitosti podati pomocnou ruku. A hle – správní rada České banky místo aby byla připravena ku podpoře těchto slibně se vyvíjejících živností, chystá na ně *smrtící útok*. Vyzbrojena velikými kapitály, chce ve svém paláci zřídit biograf pro 1200 – 1500 osob – tedy kinematografické divadlo, jež by všechny ostatní biografy, ve středu Prahy umístěné, zbavilo možností existenčních. [...] V centru našeho krásného města je zřízeno už tolik biografů, že jejich zisk je zoufale malý [...] Zeptejte se ředitelství Lucerny, Passáže, Illusionu, Lido-Bia, kolik ‚vytěžily‘ v sezoně právě dovršené... Zeptejte se jich také, obávají-li se nové soutěže, jež od podzimka jim vznikne v Koruně! [...] Bio v Koruně bude prý mít 500 míst. Je to Jobova zvěst pro biografy výše jmenované...“ atd. V tomtéž čísle pak

38) Plány a fotografie autorovi zapůjčil a v rodině tradované údaje sdělil pan ing. Václav Jandáček.

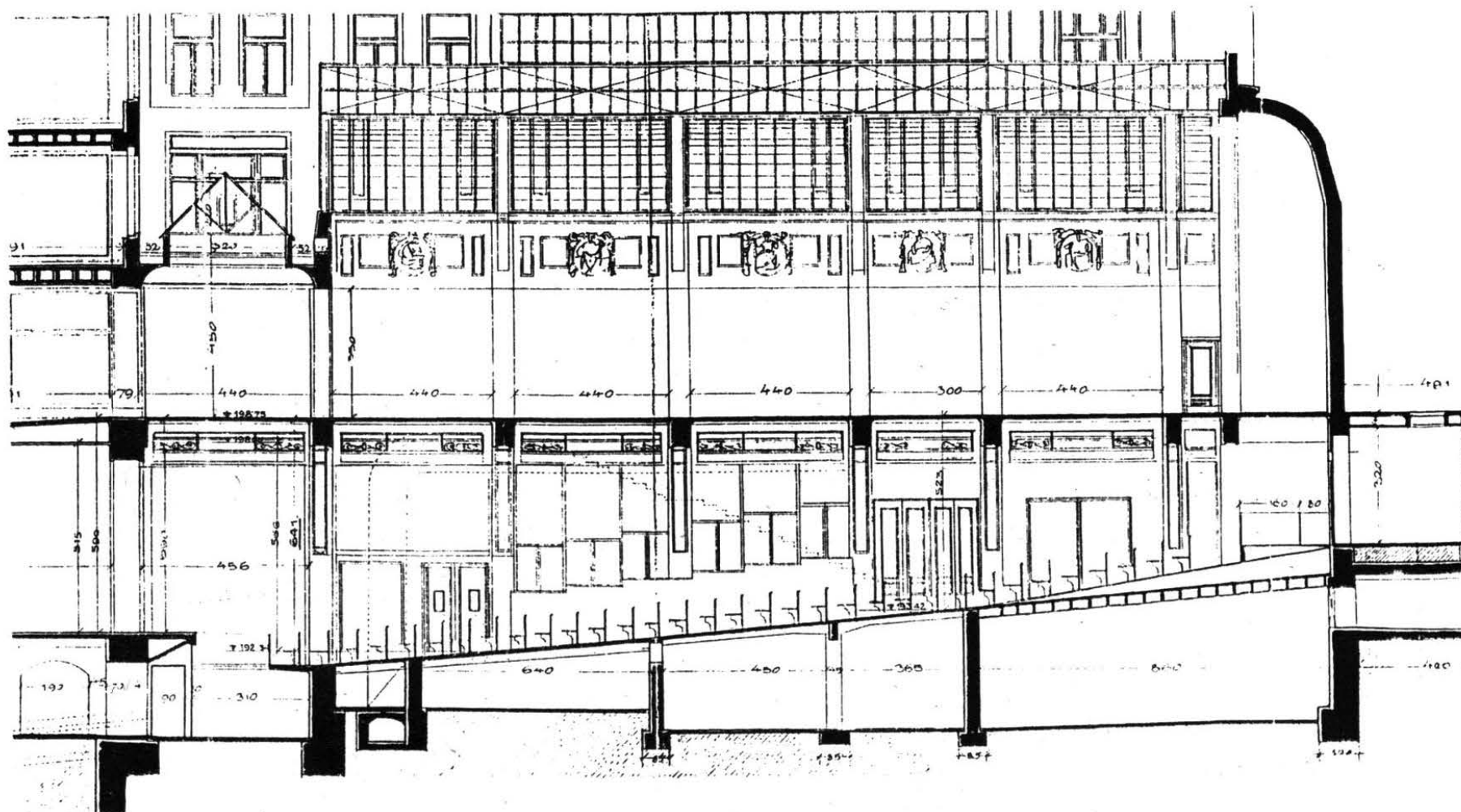
39) Stavební archiv ObÚ Praha 1.

40) Stavební archiv ObÚ Praha 1.

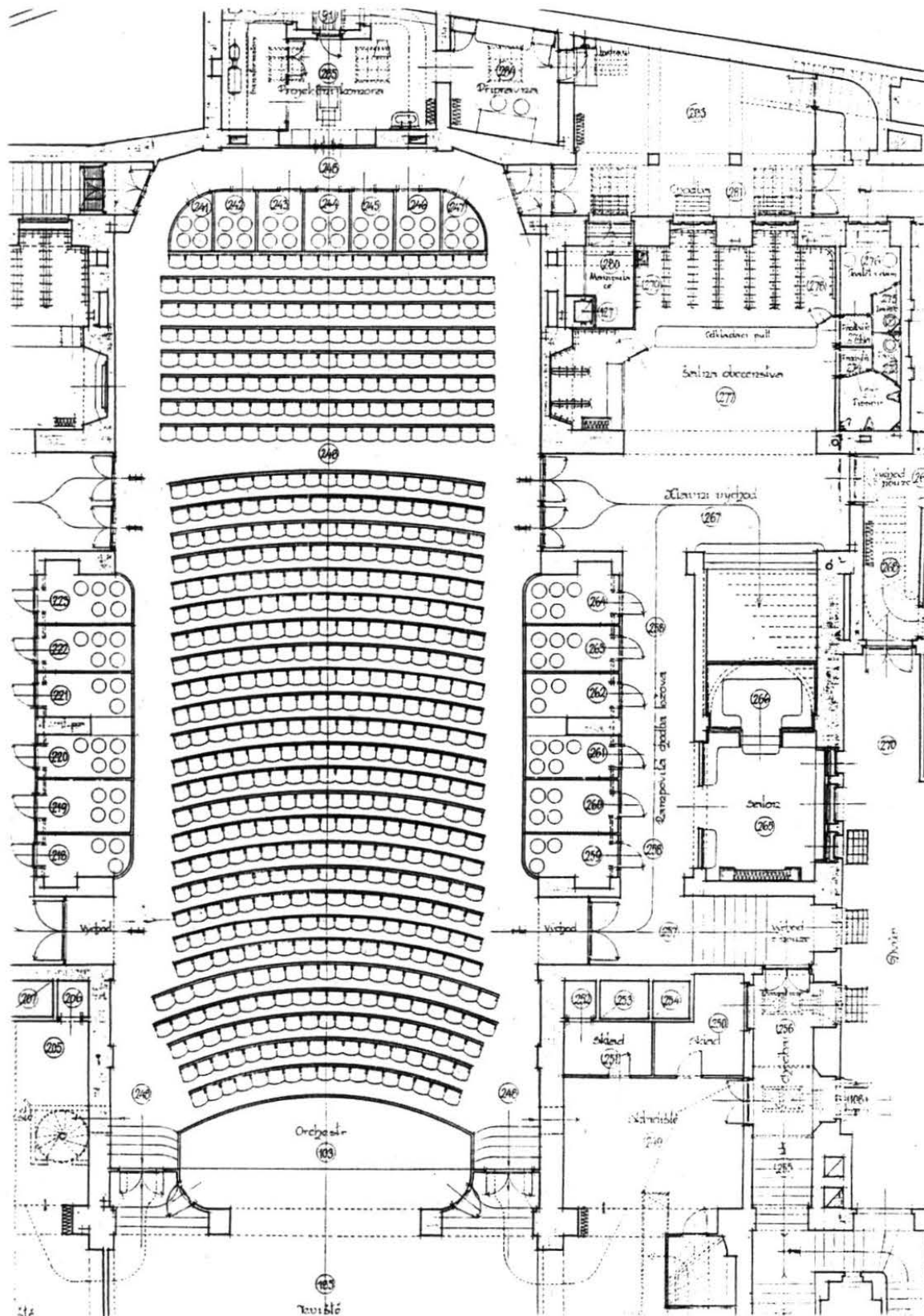
Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

153

Arch. Osvald Polívka: plán kina Světozor v podzemí paláce České banky (čp. 791-II, Václavské nám. 32 a Vodičkova ul. 39 – 41),
postaveného v letech 1914 – 1918; podélný řez

Arch. Osvald Polívka: plán kina Světozor v podzemí paláce České banky
 (čp. 791-II, Václavské nám. 32 a Vodičkova ul. 39 – 41),
 postaveného v letech 1914 – 1918, půdorys

byl otištěn text žádosti Spolku českých majitelů kinematografů z 1. 7. 1914, kde se ministr vnitra vyzýval, aby zamítl žádost společnosti Kinema o licenci k filmovým představením.

Všechno patrně převalil sled příštích historických událostí, přičemž Kinematografický věstník dál nepřestával ve svých útocích proti jakékoliv hrozící konkurenci – a tím i rozvoji pražské kinematografie. Výstavba kina se tedy vlekla, a hrát se v něm začalo teprve na sklonku roku 1918 – v sále, jehož podoba byla ovšem dána už původním projektem. Byl to zase interiér značně protažených proporcí (32 x 13,5 m), interiér jednotný (bez balkonu), na jehož výrazně svažité podlaze stoupalo třicet tři řad – zprvu ve značně zakřivených obloucích, postupně pak narovnávaných až do přímky, obsahujících vždy podle podmínek osmnáct až dvacet míst; za těmi pak bylo sedm frontálně orientovaných lóží, další lóže byly po stranách sálu (dohromady s padesáti sedadly), přičemž výhledu mělo posloužit dosti výrazné výškové odstupnění (ať počítáme, jak počítáme, hystericky vykřikovaného počtu 1200 – 1500 míst se nedopočítáme).

Náročným novostavbám ovšem válečná doba nepřála, ale několik nových kin přece jenom vzniklo. V půvabném interiéru začalo 17. 4. 1915 hrát kino **U Vejvodů** (čp. 353-I).⁴¹⁾ Původně středověký, renesančně přestavěný dům byl v letech 1908 – 1909 upraven podle neorenesančního projektu Josefa Fanty. V jeho dvoře přitom byl zřízen přízemní pavilon se secesně vyzdobeným klenutým sálem, kde se k hledišti o rozměrech 15,3 x 9,9 m připojovalo jeviště ve tři metry hlubokém, zhruba půlkruhovém, konchou krytém výklenku. Sál byl upraven k promítání filmů podle projektu Jaroslava Pelce a stavitele B. Kuchaře z února 1915: orientace sálu se teď otočila směrem k plátnu na původně zadní stěně, v parteru se umístilo v osmnácti řadách 268 sedadel, v zadní části dřívějšího vyvýšeného podia byly zřízeny čtyři čelně směřované lóže; po levé straně se otevíraly široké průchody do předsálí s bufetem. Kino zde působilo ještě po druhé světové válce, pak bylo zrušeno; dnes jsou jeho prostory nepřístupné a vnější stav dává tušit velkou devastaci.

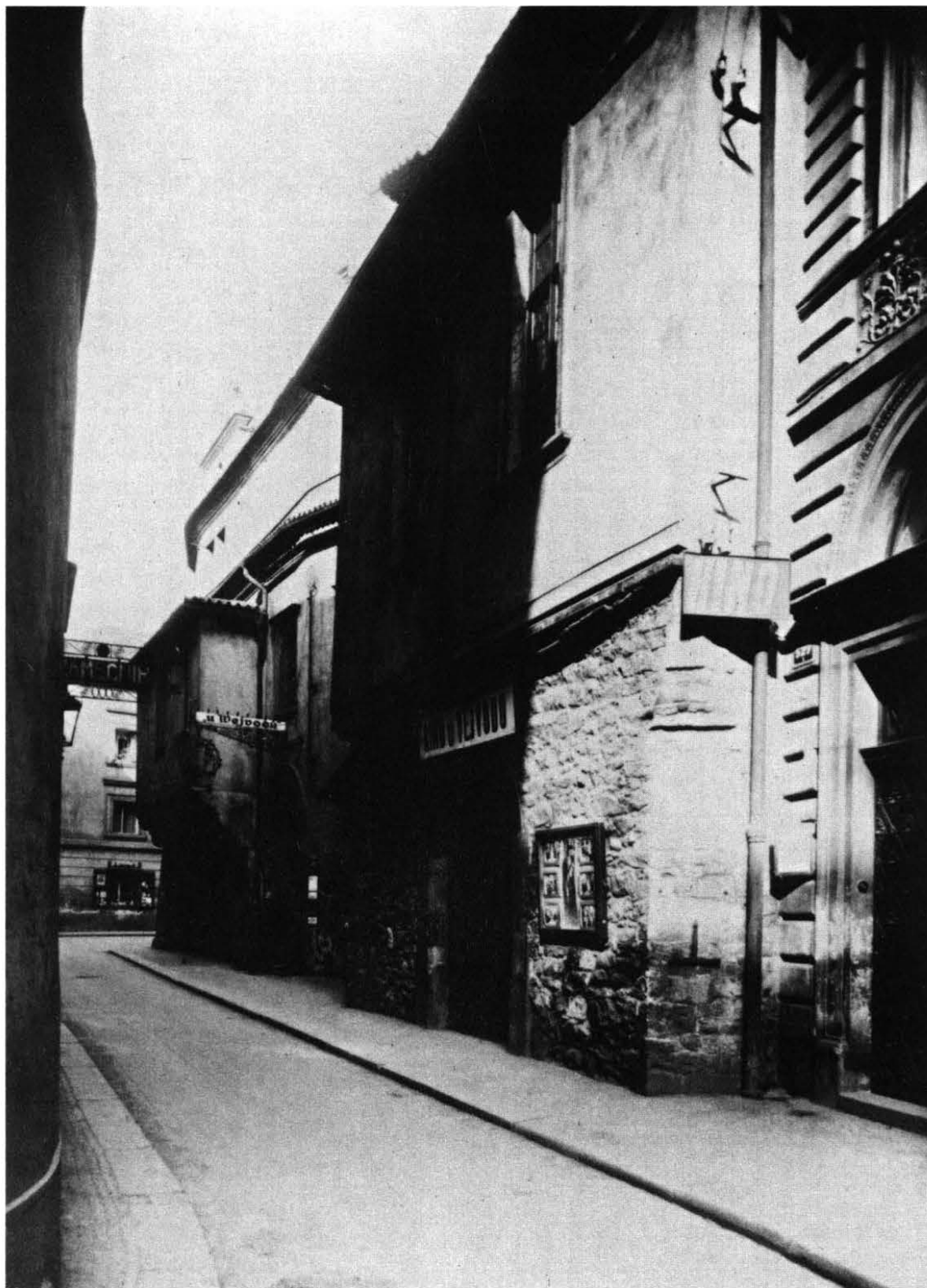
Už v listopadu 1913 se projednávaly plány na stavbu čtyřpatrového domu s nově upraveným sálem na místě hostince **Na Knížecí**, kde – jak víme – se promítaly filmy už od předchozího roku.⁴²⁾ Svou novou podobu však dostal sál až podle plánů Josefa Maříka z ledna 1915. Na ploše 14 x 24 m tu bylo v přízemí (na úrovni domovního suterénu) místo pro 594 diváků ve dvaceti osmi obloukových řadách. Čelo balkonu zaujalo šest lóží, z nichž krajní vystupovaly vpřed jako tupouhle trojboké arkýře; zde byla křesla pro třicet šest diváků, dalším bylo určeno 151 sedadel v osmi stupňovitých řadách, mezi něž byl vzadu vklíněn hranol promítací kabiny. Před promítacím plátnem byla upravena malá estráda, pod ní prohloubené orchestríště. Pohodlně a přehledně byly vyřešeny nástupní prostory se šatnou a bufetem, sál dostal elegantní úpravu s výzdobou geometrické secesní ornamentiky. V současnosti slouží sál jako herna. Jeho čelní i postranní stěny pokrývají novodobé panely, napříč prostorem jsou zavěšeny nosníky zářivkových svítidel, ale mezi nimi je vidět neporušený kazetový strop se středním segmentově klenutým polem, původní vzhled mají i hlavice na čtyřech pilířích pod balkonem a podhled balkonu mezi nimi, v nástupních prostorech se zachovaly původní štukové stropy.

41) Stavební archiv ObÚ Praha 1; *Umělecké památky Prahy, Staré Město a Josefov*. Praha 1996, s. 265 – 297.

42) Stavební archiv ObÚ Praha 5; tam i dokumentace k dalšímu údobí.

ILUMINACE

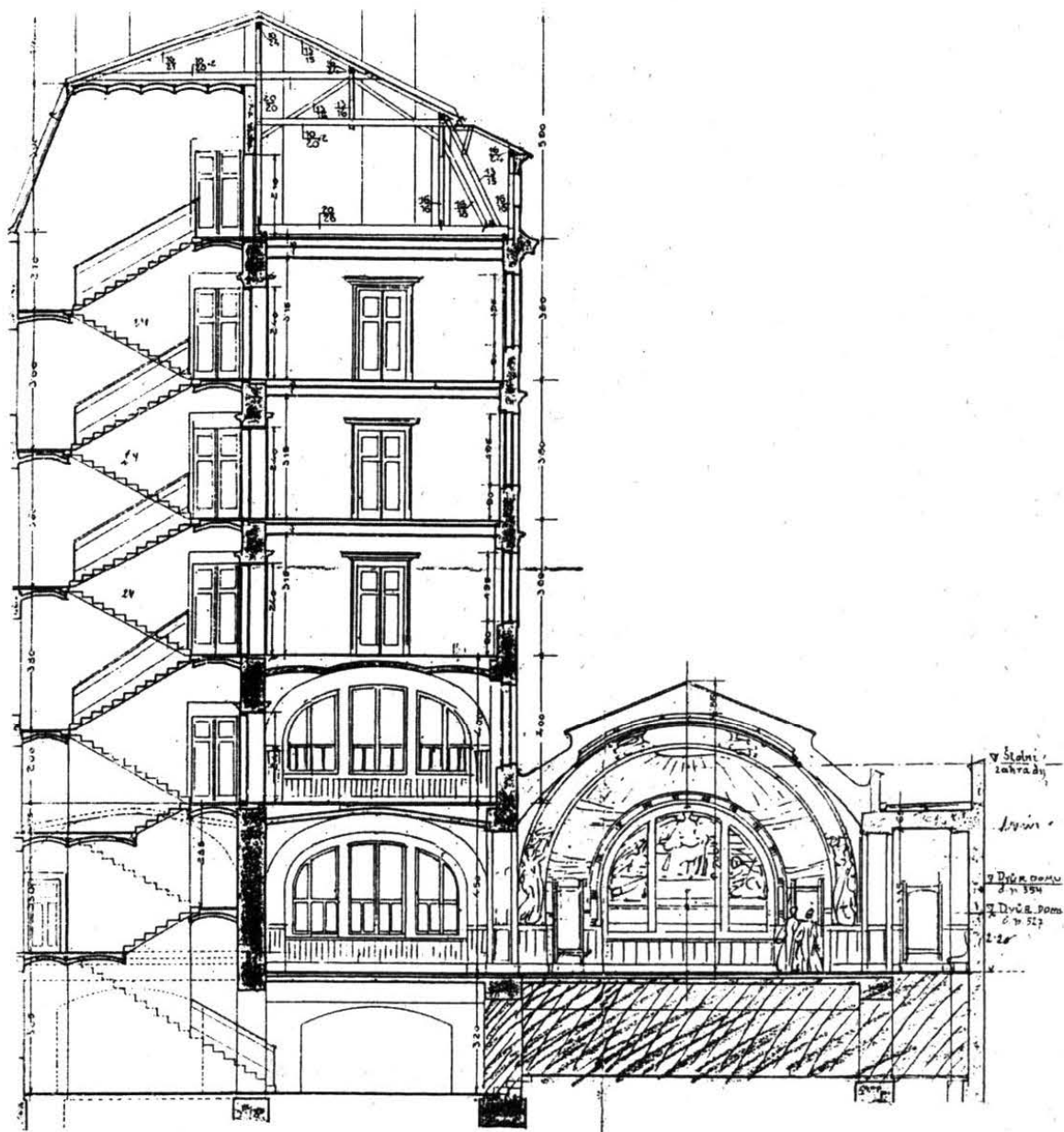
Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Dům U Vejvodů v Jilské ulici
Foto Archiv hl. m. Prahy

ILUMINACE

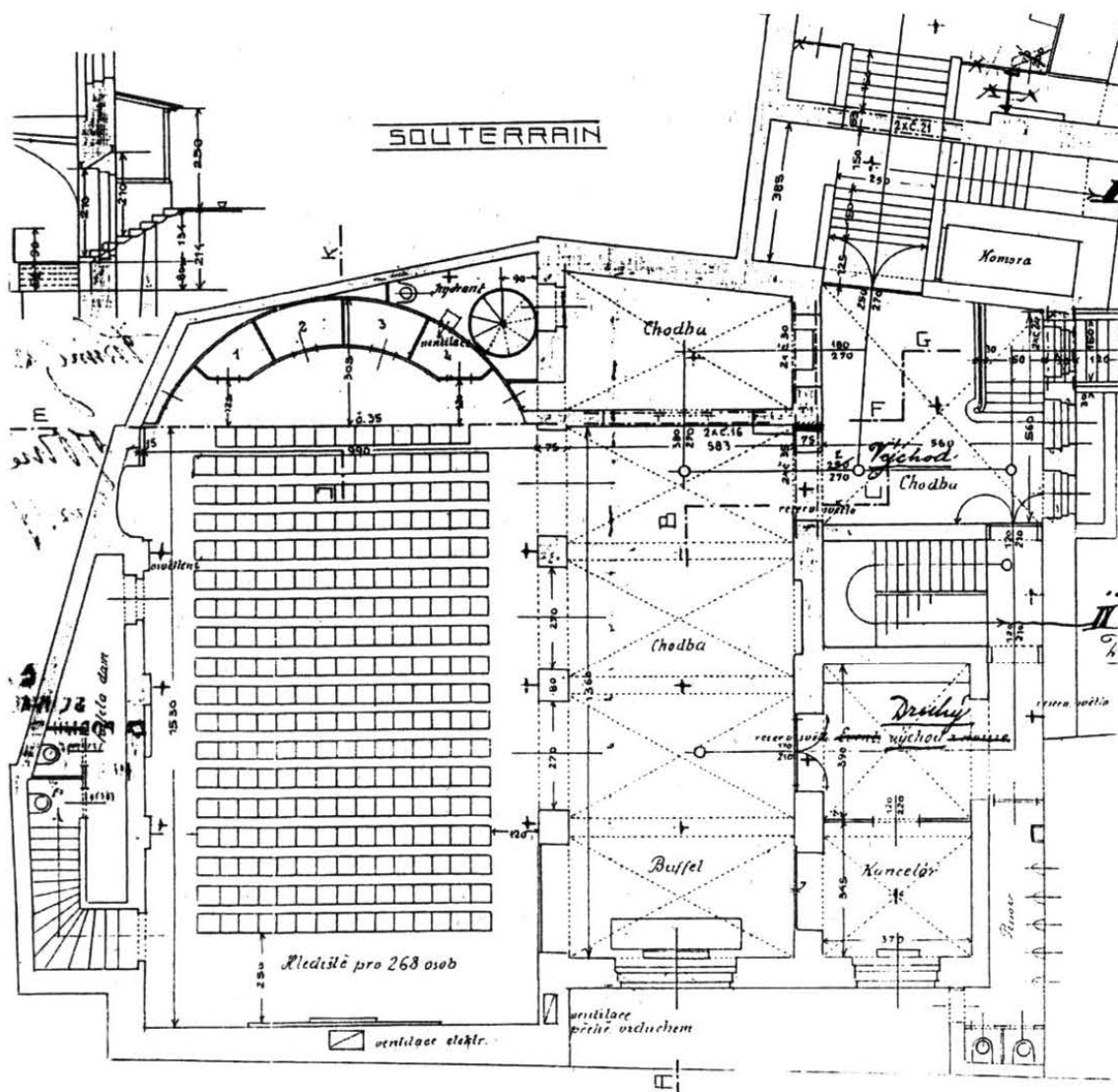
Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

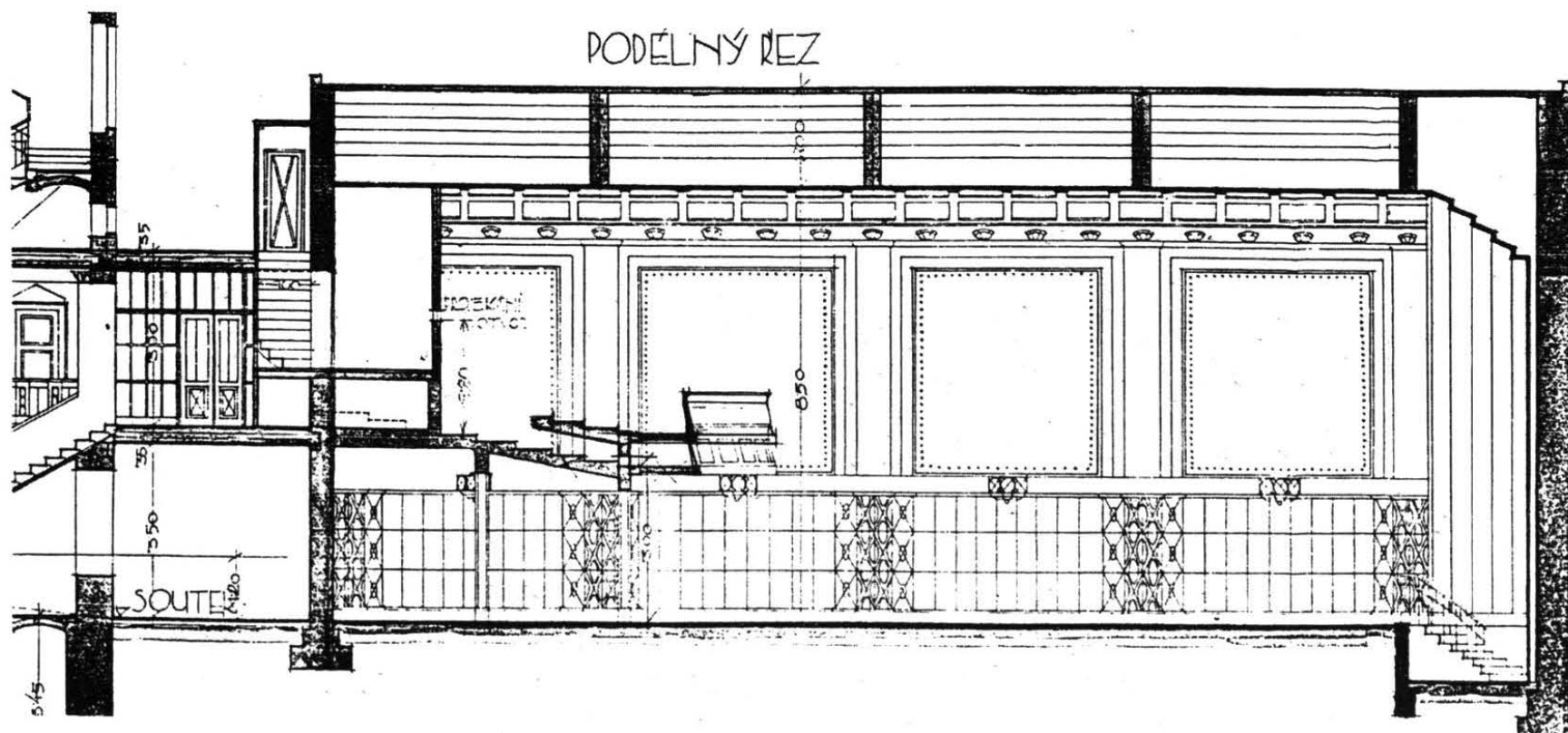
Řez kinosálem U Vejvodů (čp. 353-I, Jilská 4),
úprava arch. Jaroslava Pelce a stav. B. Kuchaře z roku 1915;
dům postavený v letech 1808 – 1909 podle projektu Josefa Fanty

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

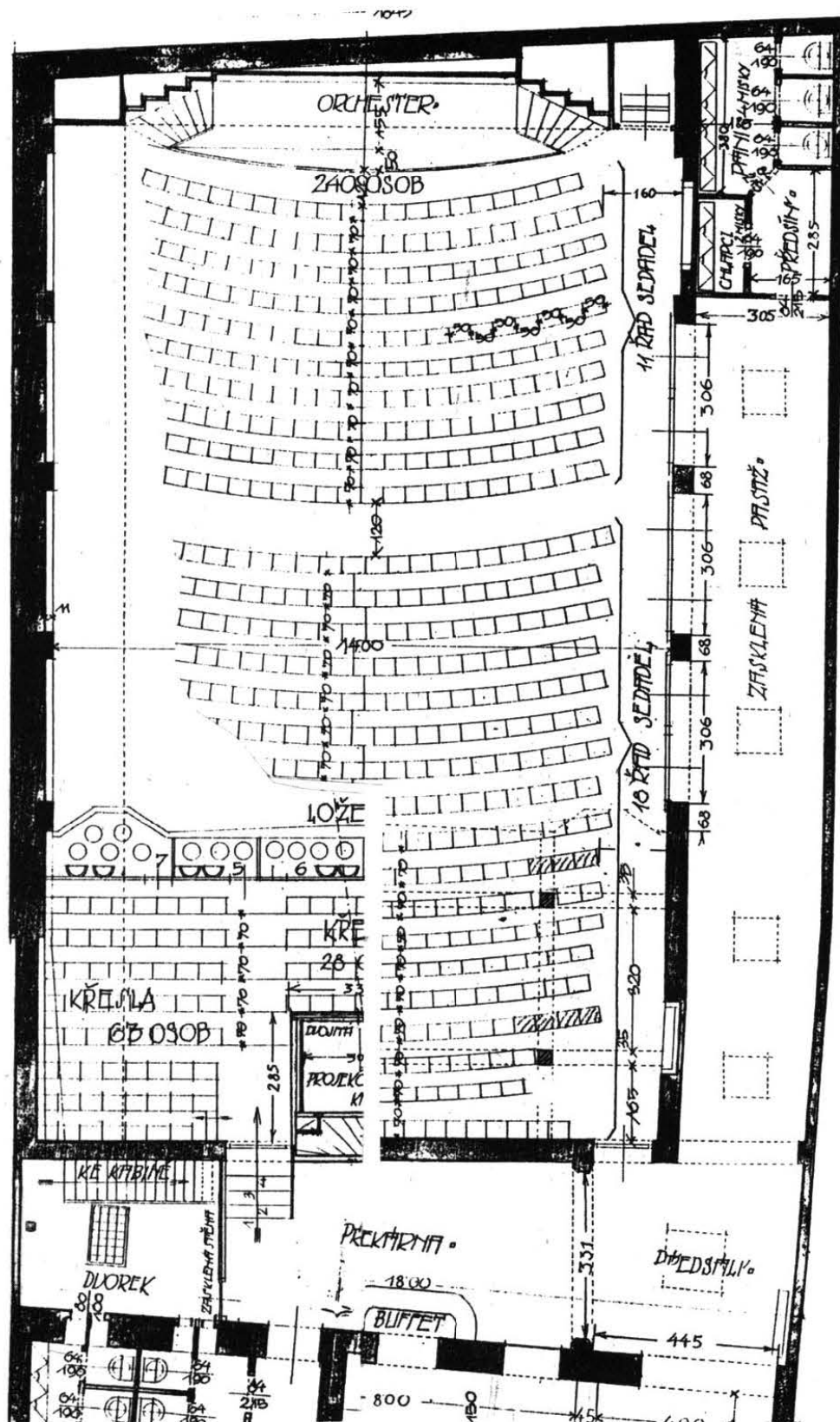
Půdorys kinosálu U Vejvodů (čp. 353-I, Jilská 4),
úprava arch. Jaroslava Pelce a stav. B. Kuchaře z roku 1915;
dům postavený v letech 1808 – 1909 podle projektu Josefa Fanty

Josef Mařík: projekt z ledna roku 1915 na novostavbu činžovního domu a kina Na knížecí – na místě stejnojmenného hostince, kde se konala filmová představení už roku 1912; podélný řez

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Josef Mařík: projekt z ledna roku 1915 na novostavbu
čínžovního domu a kina Na Knížecí – na místě stejnojmenného hostince,
kde se konala filmová představení už roku 1912;
půdorys (vlevo dole balkon, ostatní plocha parter)

Kdy přesně začalo hrát ve vlastním sále nuselské kino **Bouček**, si nejsme zcela jisti. Hrál v domě čp. 594-XIV na tehdejší Soběslavově, dnešní Křesomyslově třídě, který postavil nuselský stavitel Karel Hannauer za účasti arch. Václava Řezníčka v letech 1912 – 1913.⁴³⁾ V zadní části dvora, kde existovalo zprvu nejspíše přízemní stavení s dílnou, bylo zřízeno kino – nejpozději začátkem roku 1916, jak o tom svědčí nákres světelné reklamy s datem 20. 2. 1916. O podobě sálu z té doby nevíme prakticky nic. Až o deset let mladší Hannauerův plán adaptace, ukazuje sál s rovnými řadami sedadel a dvěma čtyřmístnými lóžemi v pozadí; můžeme se jen dohadovat, že podstatnými rysy tohoto uspořádání se patrně vyznačoval sál už dříve. Jeho řešení ovšem radikálně změnila přestavba, kterou roku 1930 provedla stavitelská firma V. Podzimka a O. Panuše.

Následujícího roku se začalo znovu promítat v divadelním sále Bílé labutě pod názvem **Kino invalidů**, příznačným pro dobu pokračujících válečných let. Jak však čas postupoval, byly podmínky nejen pro zřizování, ale i pro sám provoz kin stále svízelnější – opakovaně čteme třeba o nemožnosti vytápět sály vzhledem k nedostatku uhlí. O to výrazněji působí prudký rozvoj pražského filmového života po návratu míru a dosažení státní samostatnosti.

Shrňme však, co jsme zatím poznali o budování pražských kin během prvního desetiletí, které uběhlo od otevření legendárního Ponrepova podniku. Všimli jsme si v podstatě pořád ještě provizorního charakteru prvních stálých kinosálů, zařizovaných zprvu bez velkých stavebně výtvarných ambicí v prostorách původně zcela odlišného určení – třeba v tanečních sálech oblíbených hostinců, ale i ve dvorních skladištních křídlech činžovních domů. Charakteru provizoria se však za léta svého trvání nezbavilo ani kino v tak elegantním prostředí, jako byl sál Orientu v Hybernské ulici. Prvenství nejstaršího pražského sálu, který od svého otevření sloužil výlučně jako biograf, patří Lucerně, i když v počátcích projektu se pomýšlelo na jeho využití pro divadlo. Je to však také kino, kde v Praze poprvé dostal biograf i znaky velkoměstského kulturního stánku na vysoké společenské úrovni s náležitým vybavením elegantními přílehlými prostory. S takovým charakterem se k Lucerně rovnocenně připojila tři kina v oblasti Václavského náměstí – Passage, Koruna a posléze (ovšem až po válce otevřený) Světozor. Se stoupajícími nároky na vzhled interiérů i celé stavby se však začala zakládat nová kina i ve vnějších pražských čtvrtích, přičemž vinohradská Minuta, Kosmorama na Žižkově nebo smíchovský Sport se jeví jako trojice s výtvarně nejzajímavější úpravou. Pro hodnocení dispozičních řešení se jako přirozeně rozhodující jeví funkční splnění požadavků, plynoucích z frontálního vnímání filmového obrazu. V tom smyslu jako sympatický a právě pro nové kinosály příznačný prvek zaznamenáváme čelně orientované lóže v pozadí sálů – na rozdíl od bočních lóží, jimiž kina napodobovala divadelní hlediště. Protáhlé proporce mnoha kinosálů oné doby by většině dnešních diváků určitě nevyhovovaly; ale trhovou projekci tehdejších filmů bylo příjemnější sledovat z větší vzdálenosti. Co se týče výtvarného stylu, pak interiéry společensky nejambicióznějších biografů ovládaly secesí přibarvené neobarokní formy. Jako dobově adekvátnější se proti nim uplatňuje geometrická moderna třeba Minuty nebo smíchovského Sportu a kubismem ovlivněná úprava Kosmoramy znamená po této stránce stylově nepokročilejší projev.

43) Stavební archiv ObÚ Praha 4.

PhDr. Jiří Hilmera, CSc. (1925)

Vystudoval dějiny umění a hudební vědu na Filosofické fakultě University Karlovy (1945 – 1950). Zabýval se architekturou baroka, později zejména novodobou scénografií a divadelní architekturou. Před odchodem do důchodu pracoval v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze.

(Adresa: Patočkova 103, 169 00 Praha 6)

SUMMARY

THE HISTORY OF THE CONSTRUCTION
OF PRAGUE MOVIE HOUSES*Part I – Before the Formation of the Czechoslovak Republic*

Jiří Hilmera

The article traces chronologically the construction of Prague movie houses in 1907 – 1917. It notices that the character of the first permanent movie houses was still essentially provisional; initially, they were equipped without great architectonic and artistic ambitions on the premises intended originally for completely different purposes – for instance in ball rooms of favourite beerhouses, but also in courtyard warehouse wings of tenement houses. Even a cinema located in such an elegant environment, as was the movie house Orient in Hybernská Street, did not during all the years of its functioning shake off its provisional character. The status of the oldest movie house in Prague which from its opening to the public served exclusively as a cinema belongs to Lucerna, although initially it was designed to be used as a theatre. It is also the cinema, where for the first time in Prague a movie house acquired the features of a metropolitan culture centre on a high social level and was appropriately equipped with elegant adjacent rooms. In the region of Wenceslas Square, three cinemas of such character could equal Lucerna – Passage, Koruna and later on (opened of course after the WW I) Světozor. As the demands on the design of the interiors and the whole building were raising, new cinemas began to be found also in the outskirts of Prague; Minuta at Vinohrady, Kosmorama at Žižkov and Sport at Smíchov seem to be the triad of the most interesting architectonic design. For the evaluation of the disposition solutions, the functional fulfilment of demands arising from the frontal perception of the film picture seems to be naturally decisive. In this sense, frontally orientated boxes at the back of the movie houses – in contrast to the side boxes imitating the model of the theatre auditoriums, can be recorded as an engaging element typical for the new cinemas. Elongated proportions of many movie houses of that time surely would not satisfy most today's spectators, but the jerky projection of then films was probably easier to watch from a greater distance. As for the architectural style, the interiors of the socially most ambitious cinemas were governed by neo-baroque forms tinged with the Art Nouveau. More adequate to the time, the geometrical modern style finds its place for example in Minuta or Sport and the design of Kosmorama influenced by cubism means from this point of view the stylistically most advanced manifestation.

Translated by Alena Fidlerová